



# DZIENNIK URZĘDOWY

## WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

---

Kraków, dnia 4 października 2022 r.

Poz. 6420

### UCHWAŁA NR XXXVIII/326/22 RADY GMINY ZEMBRZYCE

z dnia 27 września 2022 roku

**w sprawie: przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Zembrzyce na lata 2022 - 2025.**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt.15) ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r. poz. 559 z późn. zm. ) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r. poz. 840) po uzyskaniu pozytywnej opinii Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków **Rada Gminy Zembrzyce uchwala, co następuje:**

**§ 1.** Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Zembrzyce na lata 2022 - 2025, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

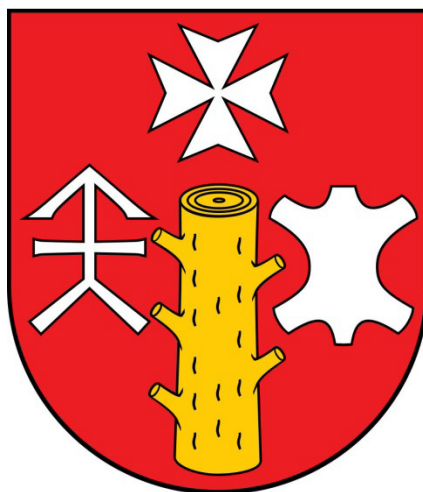
**§ 2.** Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Zembrzyce.

**§ 3.** Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

**Grzegorz Józefowski**

**PROGRAM OPIEKI NAD  
ZABYTKAMI  
GMINY ZEMBRZYCE  
NA LATA 2022-2025**



OPRACOWANIE:

dr Marek Grabski  
mgr inż. arch. Oskar Huniak

ZEMBRZYCE 2021

## Spis treści

1. Wprowadzenie.....	2
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami...	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	13
4.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiat.....	17
4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gmin.....	26
4.3. Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków jako element kształtowania polityki przestrzennej.....	30
5. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	34
5.1. Charakterystyka gminy.....	34
5.2. Miejscowości gminy.....	35
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony .....	40
5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków.....	41
5.3.2. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków .....	41
5.3.3. Obiekty archeologiczne.....	46
5.4. Krajobraz kulturowy i zabytki o znaczeniu dla gminy.....	47
5.4.1. Dziedzictwo materialne.....	47
5.4.2. Dziedzictwo niematerialne.....	49
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.....	51
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.....	53
7.1. Kierunki działań i zadania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2022-2025.....	53
8. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami .....	56
9. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami .....	58
9.1. Krajowe źródła finansowania.....	58
9.2. Zagraniczne źródła finansowania.....	60
10. Spis tabel i zdjęć .....	61

## 1. Wprowadzenie.

Jedną z istotnych definicji zawartych w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest definicja krajobrazu kulturowego. Krajobraz kulturowy to postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i prowadzonej działalności człowieka. Ważnym elementem krajobrazu kulturowego obok zasobu przyrodniczego, jest dziedzictwo kulturowe danego terenu na które składają się zarówno zabytki materialne i niematerialne. Pod pojęciem dziedzictwa kulturowego rozumiemy zatem zasób obiektów nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi, ukształtowanymi w wyniku działalności człowieka i uznawanymi za ważne dla utrzymania tożsamości społeczności w której on żyje i pracuje. Zasób ten, o istotnym znaczeniu dla rozwoju człowieka i społeczeństwa, uznawany jest za godny ochrony prawnej. Odpowiednio chronione i pielęgnowane dziedzictwo jest jednym z ważnych wyznaczników mówiących o stosunku społeczności do swojej przeszłości, a wartość obiektów zabytkowych i realizowanych wobec nich działań chronionych, świadczą zarówno o atrakcyjności gminy jak i jej sprawności organizacyjnej. Sprawnie realizowany system ochrony i opieki nad zabytkami powinien być powiązany z ochroną środowiska przyrodniczego, planowaniem i zagospodarowaniem przestrzennym. Jest on skuteczny i sprawny, gdy realizacja zawartych w nim wskazań odbywa się przy współdziałaniu samorządu lokalnego, właścicieli i użytkowników zabytków oraz mieszkańców, czy zorganizowanych wspólnot lokalnych.



**Fot.1. Krajobraz kulturowy gminy Zembrzyce**

Przedmiotem opracowania „Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Zembrzyce na lata 2021-2024” jest wskazanie dziedzictwa kulturowego funkcjonującego w granicach administracyjnych Gminy oraz niezbędnych działań służących jego zachowaniu i właściwego utrzymania jego stanu. Dokument ten nie stanowi aktu prawa

miejscowego jest jedynie materiałem uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie. Program opieki nad zabytkami ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe Gminy Zembrzyce. Wskazane w programie działania są ukierunkowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców jak i turystów odwiedzających gminę.

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Zembrzyce zakłada powiązanie tych działań z działaniami edukacyjnymi i promocyjnymi które służyć będą podtrzymaniu wśród społeczności świadomości wspólnoty kulturowej opartej o lokalne wartości i wspólne korzenie. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia bowiem poczucie tożsamości i identyfikację jednostki z miejscem życia i pracy, przyczynia się do integracji lokalnej społeczności.



**Fot. 2. Krajobraz przekształcony inwestycją budowy zbiornika wodnego**

## **2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.**

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2003 r., nr 162 poz. 1568, z późn. zm.), która wskazuje obowiązek sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne, na okres czterech lat *programu opieki nad zabytkami*. W świetle ustawy ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych, służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. W przytoczonym akcie prawnym opieka nad zabytkami obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i ich utrzymania, zachowania w należytym stanie ich bezpośredniego otoczenia oraz

popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków (którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego), a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto, ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

**Art. 87 ust. 2** cytowanej ustawy, wyznacza cele opracowania GPOnZ, które są następujące:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wykonywanie zadań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest ustawowym zadaniem samorządów i ma swoje odniesienie w art. 7 ust. 1, pkt. 9 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.) w którym zostały określone zadania własne gminy: *„zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”*.

Z realizacji programu zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) co dwa lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

### **3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce**

Ochrona zabytków w Polsce stanowi konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa polskiego w zakresie ochrony zabytków określone zostały z zapisach **art. 5, art. 6 i art. 86 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (Dz. U. nr 78 poz. 483 z późn. zm.):

- **Art. 5:** *„Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.*

- **Art. 6 ust. 1:** *„Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.*

- **Art. 86:** *„Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.*

Konstytucyjny obowiązek państwa w opiece nad zabytkami został rozszerzony w prawodawstwie na kompetencje na poszczególnych organów administracji publicznej oraz instytucji państwowych i określony na poziomie ustawodawstwa zwykłego. Najważniejszym aktem z tego poziomu uregulowań jest **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, (Dz. U. 2003 Nr 162 poz. 1568, z późn. zm.)** która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Artykuły tej ustawy zawierają istotne definicje i zapisy będące podstawą opracowania programów opieki nad zabytkami, m.in. takie jak:

- **Art. 3:** definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku. Szczególnie ważnym w zapisie tego artykułu jest pojęcie zabytku: *Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.*

- **Art. 4:** objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

- **Art.5:** określa, obowiązek opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

- **Art. 6:** klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmiot ochrony i zarazem stanowi uszczegółowienie definicji zabytku: „ 1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania: 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności: a) krajobrazami kulturowymi, b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, c) dziełami architektury i budownictwa, d) dziełami budownictwa obronnego, e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, f) cmentarzami, g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji; 2) zabytki ruchome będące w szczególności: a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, f) instrumentami muzycznymi, g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji; 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, b) cmentarzyskami, c) kurhanami, d) relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej. 2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

- **Art 7:**określa obowiązujące formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

- 3) uznanie za pomnik historii
- 4) utworzenie parku kulturowego
- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

**Rejestr zabytków** - dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, zgodnie z art. 9. ust.1 Ustawy „do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku”. (art. 9 ust.2). Zgodnie z art. 10. ust. 1 Ustawy „do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę” (art. 10 ust. 2).

Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat. Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Na podstawie decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłoszona jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat. Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków - na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu - w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

**Lista Skarbów Dziedzictwa** - prowadzi ją minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, zaliczany do jednej z kategorii, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

**Pomnik historii** - Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek, po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

**Park kulturowy** - tworzony jest w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może być powoływany przez radę gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wskazania w zakresie a także powinności samorządów w realizacji opieki nad zabytkami regulują kolejne zapisy ustawy:

- **Art. 16**, ust. 1: wskazuje radę gminy, jako organ tworzący park kulturowy. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

- **Art. 17**: określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku kulturowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczaniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowaniem lub magazynowaniem odpadów, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, składowania lub magazynowania odpadów.

- **Art. 18**: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. 2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności: 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; 3) ustala się

przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

- **Art. 19:** wskazuje w pkt.1.: *W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego* uwzględnia się, w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, 3) parków kulturowych. W pkt.1a: *W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego* uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b.: W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt. 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych. 2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1. 3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

- **Art.20:** wskazuje konieczność uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

- **Art. 21:** wskazuje ewidencja zabytków jako podstawę do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

- **Art. 22.1:** określa zasady prowadzenia ewidencji zabytków: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków. 2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa. 3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku. 4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. 5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. 6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

- **Art. 89:** wskazuje, że organami właściwe dla ochrony zabytków, którymi są: 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator

Zabytków; 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach:

**Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 446, ze zm.), gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

**Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 778, ze zm.). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

**Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 290, ze zm.). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

**Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 672, ze zm.), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.

**Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 2134 ze zm.), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.

**Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 2147, ze zm.). W rozumieniu ustawy, celem publicznym jest między innymi: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.

**Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. z 2012 r. poz. 406 ze zm.). Ustawa mówi, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

**Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1817, ze zm.). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

**Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu**, tzw. Ustawa Krajobrazowa (t. j. Dz. U. z 2015 r. poz. 774). Ustawa definiuje pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu, krajobrazu kulturowego, krajobrazu priorytetowego. Nakłada też m.in. obowiązek sporządzania przez samorząd wojewódzki audytu krajobrazowego, w którym mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych, gdzie sejmik województwa ma mieć możliwość ustalania norm dotyczących wysokości, kształtu budynków i ewentualnego stosowania materiałów miejscowych lub tradycyjnej architektury. Ustawa wprowadza kary za nielegalne reklamy. Ponadto daje samorządom możliwość uchwalenia lokalnego kodeksu reklamowego, w którym określone zostaną zasady sytuowania m.in. nośników reklam.

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

**Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. z 2012 r. poz. 987 ze zm.). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii,

nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).

**Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. z 2012 r. poz. 642 ze zm.). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

**Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1506 ze zm.).

Akty wykonawcze i rozporządzenia

1. Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 30, poz. 259), ustawa mówi, że starosta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 roku Nr 71, poz. 650)
2. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706),
3. Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. 2020, poz. 1901).
4. Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 roku Nr 212, poz. 2153),
5. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 marca 2010 r. w sprawie udzielania dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014, poz. 110),
6. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 roku Nr 89, poz. 510),
7. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (tekst jednolity: Dz. U. 2021, poz. 56),
8. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2021, poz. 81),
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wywozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 2019, poz. 1470).

#### 4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

GPOnZ jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego. GPOnZ zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

##### **Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022**

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019 - 2022 przyjęty został w dniu 13 sierpnia 2019 r. Uchwałą Rady Ministrów (MP z dn. 11 września 2019, poz.808). Jest on głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki do realizacji wyznaczonych celów. Program ten jest ewaluacją Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017(Uchwała RM z 24czerwca 2014,MP.poz.733),który stanowił jedna z horyzontalnych, sektorowych strategii Polski składających się na Strategię Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 (Uchwała RM nr 61 z 26 marca 2013). Celem głównym Krajowego Programu na lata 2019-2022 jest „*stworzenie warunków do zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami*”, która realizowana ma być poprzez 3 cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania:

Cel szczegółowy 1 - Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania – 1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.

2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Cel szczegółowy 2 - Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania – 1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

Cel szczegółowy 3 – Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Kierunek działania – 1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

**Krajowy Program 2019-2020** określa szczegółowe zadania stawiane instytucjom, urzędom administracji publicznej oraz jednostkom samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, zapewnienia mu właściwej ochrony i bezpieczeństwa, a także określa zasady merytorycznego wsparcia procesów planowania i rewitalizacji zabytków. Szczególne znaczenie dla jednostek samorządu terytorialnego (gmin)mają zadania ujęte w celu strategicznym 1, kierunek działań 1.1, obejmujące:

- organizację szkoleń dla przedstawicieli władz samorządowych w zakresie

- zarządzania dziedzictwem kulturowym, z uwzględnieniem planowania przestrzennego i dostępności osób z niepełnosprawnościami do zabytków;
- budowania bazy wiedzy dostarczającej samorządom gminnym fachowej wiedzy i informacji na temat dziedzictwa, jego ochrony i wykorzystania dla dobra gminy z uwzględnieniem potrzeb ludzi z niepełnosprawnościami;
  - prowadzenie fachowych szkoleń dla przedstawicieli gmin prowadzących lub planujących rewitalizację zasobu dziedzictwa kulturowego, a także organizowanie Konkursów Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzających modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

### **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004 - 2020.**

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013, przyjęta została przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r., poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020. Narodowa Strategia jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu wnikliwą diagnozę prawną, ekonomiczną, instytucjonalną i organizacyjną sfery kultury, określono rolę kultury w rozwoju gospodarczym kraju w warunkach rynkowych. Jest ona jednym z podstawowych dokumentów kształtujących politykę kulturalną państwa. Misją tej strategii jest *„zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”*. Zakres NSRK podporządkowany został regionom, jako podstawowym jednostkom podziału terytorialnego, które stanowią najbardziej efektywne, docelowe miejsca wdrażania polityk i programów. Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów zapisano w strategii następujące priorytety:

1. Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury.
2. Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury.
3. Wzrost udziału kultury w PKB.
4. Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków.
5. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury.
6. Wzrost uczestnictwa w kulturowego.
7. Rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w programach szkolnych.
8. Efektywna promocja twórczości.
9. Promocja polskiej kultury za granicą.
10. Ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem.
11. Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.
12. Rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).

**Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020** wprowadza 12 programów operacyjnych służących realizacji strategii. Jednym z nich jest dedykowany zadaniom związanym z ochroną zabytków i opieką nad nimi Program

Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”. W programie wymieniono dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę,

- zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

### **Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)**

**Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR)** została przyjęta uchwałą nr 8 przez Radę Ministrów dnia 14 lutego 2017 r. (MP z 2017, poz. 260). Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. SOR jest obowiązującym, kluczowym dokumentem państwa w obszarze średniej i długofalowej jego polityki gospodarczej. Strategia określa podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym i przestrzennym w perspektywie roku 2020 i 2030. Ponadto przyjmuje ona wymagane wskaźniki ich realizacji, wskazując sposób ich osiągnięcia w najbliższym dziesięcioleciu.

Głównym celem SOR jest *„tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”*. Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w:

Celu Szczegółowym III – *Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu*, w Obszarze głównym – E-państwo, w kierunku interwencji:

#### **1. Budowa i rozwój e-administracji - orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.**

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej - kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

Oraz w Obszarze wspomagającym – *Kapitał ludzki i społeczny*, w kierunku interwencji:

#### **4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.**

**Działania do 2020 r.:**

- Wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu - wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie.
- Wypracowanie systemu wspierania rozwoju sektorów kreatywnych - stworzenie warunków dla rozwoju sektorów kreatywnych w Polsce, które wpłyną na rozwój całego ekosystemu wspierania kultury.

**Działania do 2030 r.:**

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego - wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

**Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030**

Projekt nowej Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 został zgłoszony do prac legislacyjnych Rady Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 r. Dokument ma zastąpić przyjętą w 2013 r. Strategię Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 (MP z 2013 r., poz. 378). W projekcie nowej Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 uwzględniona została również problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego – za drugi cel szczegółowy strategii uznano:

- *Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich*

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1 *Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,*
- 2.2 *Ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,*
- 2.3 *Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,*
- 2.4 *Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,*
- 2.5 *Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.*

W projekcie **SRKS 2030** za jedno z kluczowych zadań państwa uznano dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków. W tym celu ma być realizowany projekt strategiczny pn. **Krajowy Program Ochrony i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022**, przyjęty 13 sierpnia 2019 r. przez Radę Ministrów (MP z 2017, poz. 808). Innymi istotnymi programami, które mają wspierać realizację celów SRKS, a jednocześnie są ważne z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego będą:

- projekt strategiczny **Rozwój turystyki kulturowej**, dotyczący działań przy obiektach znajdujących się na trasie Europejskich Szlaków Kulturowych ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i obszarów będących jednocześnie pomnikami historii;

- kontynuacja projektu **Krajobraz mojego miasta**, którego celem jest zwrócenie uwagi władz samorządowych, firm i instytucji oraz społeczeństwa na problem chaosu reklamowego i konieczność zrównoważonego planowania przestrzeni miejskiej; w ramach projektu ma zostać zwiększony nacisk na działania edukacyjne oraz promocyjne w zakresie kształtowania i ochrony estetyki przestrzeni publicznych.

### **Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030**

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 przyjęta Uchwałą nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. (MP z 2012, poz. 252), stanowi najważniejszy dokument strategiczny dotyczący ładu przestrzennego Polski. Celem dokumentu jest: efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie. KPZK 2030 kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, jako ważnego elementu decydującego o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i wykorzystaniu szans rozwojowych. Koncepcja formułuje zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego.

Dla osiągnięcia podstawowego celu ustanowiono w niej sześć celów operacyjnych, z których czwarty i szósty najbardziej powiązane są z ochroną dziedzictwa kulturowego kraju:

**Cel 4.** *Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.*

Kierunki działania:

4.1. *Integracja działań w zakresie funkcjonowania spójnej sieci ekologicznej kraju, jako podstawa ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych.*

4.3. *Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami Europejskiej Konwencji Krajobrazowej (publ. Dz. U. z 2004 r., nr 14, poz. 98).*

**Cel 6.** *Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.*

W ramach realizacji niniejszych celów skoncentrowano się na objęciu ochroną prawną najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym krajobrazów naturalnych i historycznych, w tym układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz stanowisk archeologicznych.

#### **4.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.**

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Zembrzyce wykazuje zbieżność zarówno z dokumentami strategicznymi wojewódzkim, jak i powiatowym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

## **Strategią Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011- 2020.**

Jednym z kluczowych zdań samorządu województwa jest prowadzenie racjonalnej polityki rozwoju regionu, która uczynić ma z Małopolski atrakcyjne dla jej mieszkańców miejsce do życia, nauki, pracy i spędzania czasu wolnego. Tak rozumianą wizję rozwoju oraz sposoby jej realizacji określono w Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011 - 2020. Dokument ten przyjęty został przez samorząd województwa Uchwałą Nr XII/183/11 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 września 2011 r. Strategia służy wspieraniu pozytywnych zmian w regionie oraz niwelowaniu barier utrudniających jego rozwój. Zwraca on szczególną uwagę na potrzebę działań sprzyjających ochronie małopolskiej przestrzeni kulturowej, a więc wszelkich jej zasobów dziedzictwa kulturowego, a także zawiera wskazania w kierunku podejmowania działań mających na celu nowoczesne i skuteczne zarządzanie kulturą, która jest istotnym motorem rozwoju regionu.

Jako cel główny strategii przyjęto *efektywne wykorzystanie potencjałów regionalnej szansy dla rozwoju gospodarczego oraz wzrost spójności społecznej i przestrzennej Małopolski w wymiarze regionalnym, krajowym i europejskim*. Aby to osiągnąć władze regionu wytyczyły siedem obszarów problemowych, dla których określone zostały priorytety polityki rozwoju:

- Obszar 1 - Gospodarka wiedzy i aktywności,**
- Obszar 2 - Dziedzictwo i przemysły czasu wolnego,**
- Obszar 3 - Infrastruktura dla dostępności komunikacyjnej,**
- Obszar 4 - Krakowski Obszar Metropolitalny i inne subregiony,**
- Obszar 5 - Rozwój miast i terenów wiejskich,**
- Obszar 6 - Bezpieczeństwo ekologiczne, zdrowotne i społeczne**
- Obszar 7 - Zarządzanie rozwojem Województwa,**

Kluczowe kierunki działania w zakresie opieki nad regionalnym dziedzictwem kulturowym, przyrodniczym, ochrony oraz kształtowania krajobrazu ujęte zostały w **obszarze 2** i zapisane w 4 kierunkach prowadzonej polityki rozwoju:

- 1. Ochrona małopolskiej przestrzeni kulturowej.**
- 2. Zrównoważony rozwój infrastruktury oraz komercjalizacja usług czasu wolnego.**
- 3. Kształcenie kadr dla rozwoju i obsługi przemysłów czasu wolnego.**
- 4. Wzmocnienie promocji dziedzictwa regionalnego oraz oferty przemysłów czasu wolnego.**

W Obszarze 2 dotyczącym dziedzictwa i przemysłu czasu wolnego zawarto cele strategiczne:

*Wysoka atrakcyjność Małopolski w obszarze przemysłów czasu wolnego dzięki wykorzystaniu potencjału dziedzictwa regionalnego i kultury.* W obszarze tym wymieniono działania:

1. Kształtowanie zrównoważonego krajobrazu kulturowego
2. Poprawa stanu i sposobu użytkowania zabytków oraz przeciwdziałanie procesowi ich degradacji.
3. Ochrona i kształtowanie zabudowy historycznych miast i miasteczek.
4. Ochrona tradycyjnej zabudowy regionalnej i układów ruralistycznych.

5. Powstrzymanie degradacji wartościowych krajobrazów kulturowych oraz dewastacji obiektów zabytkowych i ich otoczenia.
6. Kompleksowa rewitalizacja obszarów zdegradowanych.
7. Zachowanie i rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, w tym przywrócenie rzeczywistej wartości zniszczonym obiektom oraz ponowne określenie dla poszczególnych obiektów ich wartości zabytkowych, wskazanych do bezwzględnej ochrony.
8. Utrzymanie wielokulturowego bogactwa oraz tożsamości lokalnej i regionalnej szczególnie poprzez wspieranie folkloru, tradycji i sztuki ludowej.
9. Funkcjonalne zarządzanie kulturą i dziedzictwem kulturowym, w tym rozwój partnerstwa sektora publicznego, pozarządowego i prywatnego.
10. Badanie i dokumentowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego.
11. Poprawa funkcjonowania instytucji opieki nad zabytkami.
12. Wdrożenie mechanizmów włączających wartości dziedzictwa w obieg gospodarczy.
13. Zapobieganie degradacji i ochrona zasobów dziedzictwa przyrodniczego regionu.
14. Stworzenie systemu oraz procedur zarządzania dziedzictwem przyrodniczym.
15. Zintegrowana ochrona krajobrazu kulturowego i środowiska przyrodniczego, szczególnie w zakresie wysokiego poziomu estetycznego otoczenia i ładu przestrzennego.

**Aktualizacja Strategii Rozwoju Województwa „Małopolska 2030” - Projekt do konsultacji społecznych - przyjęty uchwałą nr 1612 /19 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 29 sierpnia 2019 r.**

Projekt Strategii Rozwoju Województwa „Małopolska 2030” służyć ma dalszemu wzmocnieniu pozycji samorządu województwa jako koordynatora i animatora działań rozwojowych podejmowanych w przestrzeni regionalnej. Jego kierunki polityki zakładają harmonijny rozwój Małopolski zarówno w sferze społecznej, gospodarczej i środowiskowej. Szczególny nacisk położono w niej na wykorzystanie potencjałów terytorialnych i likwidacji barier rozwojowych poszczególnych jej obszarów. Planowany dzięki Strategii rozwój Małopolski ma być terytorialnie zrównoważony i jednocześnie społecznie wrażliwy.

Wizja Strategii to:

*Małopolska - regionem równych szans i wszechstronnego rozwoju Małopolan, nowoczesnej gospodarki, odpowiedzialnie podchodzącym do zasobów środowiska naturalnego, silnym aktywnością swych mieszkańców, czerpiącym z dziedzictwa przeszłości i zachowującym swoją tożsamość w integrującej się Europie.*

Wizja realizowana ma być poprzez cel główny sformułowany jako: *Małopolska regionem zrównoważonego rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i terytorialnym.*

W projekcie Strategii wyodrębniono **4 obszary** w ramach których dokonano koncentracji różnych działań wokół wyznaczonych celów szczegółowych.

**MAŁOPOLANIE** - którego działania ukierunkowane są przede wszystkim na zapewnienie jak najlepszej jakości życia Małopolan oraz ich rodzin, co zostanie zapewnione poprzez zrównoważony rozwój regionu zarówno w aspekcie społecznym, gospodarczym, przestrzennym i środowiskowym. Interwencja opisana w tym Obszarze

obejmuje także gości przybywających do naszego regionu w celu zaspokojenia potrzeb zawodowych, edukacyjnych czy też związanych ze spędzaniem czasu wolnego;

**GOSPODARKA** - którego głównym celem jest dalszy rozwój oraz umacnianie konkurencyjnej oraz innowacyjnej pozycji Małopolski zarówno w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym. Interwencja opisana w tym Obszarze będzie wspierać rozwój zrównoważony, który będzie następował z poszanowaniem zasobów środowiska naturalnego, zaś jego efekty będą stanowić podstawę dobrobytu Małopolan;

**ŚRODOWISKO** - którego działania będą koncentrować się nie tylko na ochronie oraz racjonalnym korzystaniu z zasobów środowiska naturalnego Małopolski, ale również na nadaniu im charakteru czynników wspierających rozwój gospodarczy regionu (zwłaszcza w kontekście przemysłów czasu wolnego) oraz przyczyniających się do poprawy jakości życia Małopolan oraz ich rodzin;

**ZARZĄDZANIE STRATEGICZNE ROZWOJEM WOJEWÓDZTWA** - którego działania koncentrują się na wspieraniu wdrażania interwencji opisanej w pozostałych Obszarach. Mechanizmy oraz instrumenty opisane w tej części Strategii będą nie tylko przyczyniać się do zwiększania efektywności działań prorozwojowych podejmowanych na rzecz realizacji opisanych w niej celów, ale również ukierunkowane będą na angażowanie w ten proces możliwie największej liczby partnerów oraz środków;

**ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE** - działania opisane w tym Obszarze stanowią wyraz terytorializacji interwencji publicznej realizowanej na kanwie zapisów Strategii, w taki sposób aby w większym stopniu była ona dopasowana do specyfiki wyzwań rozwojowych, przed którymi stoją poszczególne części Małopolski. Obszar ten w żaden sposób nie zastępuje działań opisanych w pozostałych częściach Strategii, lecz stanowi próbę ich bardziej precyzyjnego zaadresowania do potrzeb oraz lokalnych potencjałów poszczególnych typów terytoriów występujących w Małopolsce.

Kwestie szerokokorozumianej ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego regionu ujęto w **obszarze 1 MAŁOPOLANIE**.

Jako priorytet działań rozwojowych w wymiarze społecznym w tym obszarze przyjęto wsparcie na rzecz poprawy jakości życia Małopolan i ich rodzin. Kształtowanie polityki prorodzinnej obejmować ma kompleksowe działania w różnych obszarach życia społeczno-gospodarczego – począwszy od dostępu do opieki zdrowotnej, opieki nad dzieckiem, wysokiej jakości edukacji, a także dóbr i usług kultury oraz pozostałej oferty czasu wolnego (rekreacyjnej i sportowej), poprzez możliwość uzyskania satysfakcjonującego zatrudnienia, ułatwiającego godzenie ról zawodowych i rodzinnych, na wsparciu finansowym i pomocy w trudnych sytuacjach życiowych kończąc.

Jako **cel szczegółowy dla obszaru 1 MAŁOPOLANIE** w założeniach Strategii przyjęto: *Rozwój społecznie wrażliwy, sprzyjający rodzinie, oraz zaplanowano kierunki polityki rozwoju i kierunki działań obejmujące różne obszary życia społecznego i gospodarczego Małopolan.*

**Główne kierunki polityki rozwoju to:**

1. Małopolskie rodziny
2. Opieka zdrowotna
3. Edukacja
4. Ochrona dziedzictwa i uczestnictwo w kulturze
5. Wspieranie aktywności zawodowej
6. Bezpieczeństwo mieszkańców

Działania na rzecz ochrony zasobów kulturowych regionu zawarto w strategii działania dla 4 kierunku polityki rozwoju > Ochrona dziedzictwa i uczestnictwo w kulturze. Podkreślają one wyjątkowość atrakcyjność zasobów kulturowych regionu oraz konieczność systematycznego prowadzenia działań na rzecz ich ochrony i poprawy stanu ich zachowania. Jednocześnie wskazują na ważną funkcję zabytków w rozwoju życia społecznego -gospodarczego, a także ich roli dla edukacji i rozwoju turystyki. Ważnym działaniem dla tej polityki jest rozwój instytucji kultury oraz kształtowanie nowoczesnych programów edukacyjnych dedykowanych różnym grupom odbiorców. Wskazano także na ważną rolę dziedzictwa niematerialnego Małopolskim jakim jest tradycja, przekaz międzypokoleniowy, folklor i sztuka ludowa służące zachowaniu tożsamości Małopolan.

**Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego Uchwała Nr XLVII/732/18 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 marca 2018r.**

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa należy, obok Strategii Rozwoju Regionu i związanych z nią strategii sektorowych oraz programów operacyjnych, do kluczowych narzędzi zarządzania rozwojem. Jego funkcją jest programowanie terytorialnego wymiaru polityki rozwoju regionu samorządu województwa, czyli ustalanie jakie cele, jakie programy i w jaki sposób będą realizowane na jego poszczególnych terytoriach. PZPW określa wymagania, ograniczenia oraz rekomendacje w stosunku do programów i polityk innych podmiotów zaangażowanych w zagospodarowanie przestrzenne – przede wszystkim dla samorządów gminnych. PZPW stanowi formę odpowiedzi na ważne wyzwanie przyszłości jakim jest sprostanie sprzecznościom jakie rodzi z jednej strony dynamiczny rozwój gospodarczy a drugiej rosnące aspiracje i standardy w zakresie stanu środowiska i krajobrazu. W zapisach PZPW przyjęto, że:

*Celem rozwoju przestrzennego dla Małopolski jest utrzymanie, a w pewnych elementach nawet poprawienie stanu środowiska i podniesienie jakości krajobrazu i zasobów kultury, przy zapewnieniu warunków do stabilnego wzrostu gospodarczego i podniesienia standardów jakości życia mieszkańców drogą bardziej efektywnej gospodarki przestrzennej*

a jego realizacja zależna jest od aktywności samorządu województwa, od skali i jakości wsparcia rządowego, a przede wszystkim od współpracy z samorządami lokalnymi w celu osiągnięcia synergii w planowaniu przestrzennym. Dla realizacji PZPW przyjęto **kluczowe zasady polityki przestrzennej**, których realizacja wymaga skoordynowanych działań na poziomie regionalnym i lokalnym to:

1. Oszczędne gospodarowanie przestrzenią zurbanizowaną i racjonalne jej wykorzystanie;
1. Oszczędne gospodarowanie zasobami naturalnymi i dbałość o poprawę jakości
2. środowiska;
3. Zachowanie bioróżnorodności w najcenniejszych obszarach;
4. Ochrona dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego i krajobrazu;
5. Zmniejszanie ryzyka katastrof naturalnych.

**W oparciu o nie opracowane zostały kierunki polityki przestrzennej:**

1. Poprawa struktury przestrzennej i zmniejszanie różnic wewnątrz regionalnych;
2. Kształtowanie przestrzeni rolniczej i terenów wiejskich;
3. Wzmocnienie systemu ochrony zasobów przyrodniczych oraz poprawa gospodarki środowiskiem;
4. Działania na rzecz jakości krajobrazu, architektury i ochrony środowiska kulturowego;
5. Podnoszenie atrakcyjności turystycznej województwa
6. Rozwój systemów transportu;
7. Rozwój infrastruktury technicznej;
8. Obronność i ryzyka związane z wystąpieniem sytuacji kryzysowych;
9. Kierunki polityki przestrzennej w układzie terytorialnym – obszary funkcjonalne;
10. Działania w obszarach funkcjonalnych wyodrębnionych w KPZK;

Wśród kierunków polityki przestrzennej szczególne znaczenie z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego ma kierunek 4 **>Działania na rzecz jakości krajobrazu, architektury i ochrony środowiska kulturowego;**

W strategii działania tego kierunku podkreślono, że Małopolska stanowi obszar najcenniejszych polskich krajobrazów, a przemysł turystyczny (przemysł czasu wolnego) jest największym, oryginalnym jej potencjałem. Krajobraz rozumiany jest przy tym jako zasób dynamiczny, kształtowany zarówno przez czynniki naturalne, jak i działania wynikające z procesów gospodarczych. Ma on wpływ na jakość życia mieszkańców i atrakcyjność turystyczną regionu. Dlatego też ochronę krajobrazu i dziedzictwa kulturowego regionu uznano w Małopolsce jako jedno zagadnień strategicznych najwyższej wagi.

Wskazano prawne narzędzia ochrony krajobrazu powiązane z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dn. 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z dn. 2003. Nr 162 poz. 1568), które stanowią tworzone:

- parki krajobrazowe;
- obszary chronionego krajobrazu;
- parki kulturowe;
- strefy ochrony konserwatorskiej;
- właściwe zapisy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Wprowadzono także nowe pojęcie „krajobraz priorytetowy”, który może zostać zidentyfikowany wyłącznie na podstawie opisanego w ustawie „audytu krajobrazowego”. Na terenach „krajobrazów priorytetowych” ujętych jedną z wymienionych wyżej form ochrony, zakres ingerencji samorządu regionalnego, jest bardzo znaczny i może obejmować nawet zakaz wszelkiej zabudowy.

### **Wśród działań na rzecz ochrony krajobrazu Małopolski wskazano:**

- studia analityczne (inwentaryzacja stanu krajobrazu i wyodrębnienie obszarów priorytetowych),
- działania legislacyjne (ustanowienie nowych parków krajobrazowych oraz uchwalenie planów ich ochrony),
- działania promocyjne i edukacyjne (rekomendacje miejsc i zakresu tworzenia parków kulturowych, inicjowanie, promowanie i nagradzanie wyróżniających się działań na rzecz jakości architektury i zagospodarowania przestrzennego oraz wspieranie działań na rzecz redukcji zanieczyszczenia krajobrazu reklamą zewnętrzną,
- działania inwestycyjne (finansowanie prac w zakresie ochrony zabytków w tym zwłaszcza założeń urbanistycznych takich jak: parki dworskie i uzdrowiskowe, aleje, kapliczki i krzyże przydrożne oraz rozwijanie zadrzewień śródpolnych i tworzenie małych zbiorników wodnych).

Za szczególnie ważne działanie na rzecz jakości krajobrazu uznano wprowadzanie regulacji w planowaniu miejscowym mających na celu wizualną poprawę jakości przestrzeni życia mieszkańców m.in. poprzez:

- eliminacja ogrodzeń działek mieszkalnych za pomocą prefabrykatów betonowych, zwłaszcza kolorowo lakierowanych;
- stosowanie ogrodzeń metalowych (siatka) przede wszystkim jako podbudowę pod żywopłoty;
- eliminacja jaskrawych (nietradycyjnych) kolorów na elewacjach budynków jednorodzinnych (np. kolory: fioletowy, zielony, karminowy);
- ograniczenie stosowania dachów płaskich na budynkach jednorodzinnych;
- zwiększanie nasadzeń drzewami dużymi, charakterystycznymi dla polskiego krajobrazu (jesion, klon, kasztan, jawor, dąb), tworzenie alej, obsadzanie lokalnych dróg (zwłaszcza lip i grabów);
- podniesienia jakości przystanków i dworców autobusowych;
- ograniczenie ilości i wielkości szyldów;
- ograniczenie reklamy zewnętrznej, a nawet jej eliminacja, przy głównych trasach turystycznych oraz na obszarach parków krajobrazowych.



Ryc. 1. Zembrzyce na mapie powiatu suskiego

**Program Rozwoju Powiatu Suskiego na lata 2016-2020. Powiat łączy dla dobrej przyszłości! (Uchwała nr 0007/XVIII/126/2016 Rady Powiatu Suskiego z dnia 24 maja 2016 r.)**

Program Rozwoju Powiatu Suskiego na lata 2016-2020 jest podstawowym dokumentem określającym obszary, cele i kierunki interwencji polityki rozwoju, prowadzonej na obszarze powiatu. Stanowi on kluczowy plan postępowania władz samorządu powiatowego, będąc jednocześnie narzędziem współpracy z partnerami publicznymi, prywatnymi i pozarządowymi. Określono w nim kierunki planowanych działań władz powiatu, a których głównym celem jest osiągnięcie długotrwałego i zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego powiatu.

W dokumencie tym sformułowana została wizja rozwoju: *Powiat suski - Podbabiogórze - rozpoznawalne i atrakcyjne miejsce życia, pracy i spędzania czasu wolnego; tworzące szanse na rozwój ludzi i nowoczesnej przedsiębiorczości; silne tradycyjnymi wartościami i aspiracjami swoich mieszkańców, świadomie czerpiące z dziedzictwa kulturowego, walorów przyrodniczo-krajobrazowych, a także położenia na granicy Małopolski i Śląska, oraz misja - Gospodarka przede wszystkim - tworzenie warunków prowadzenia działalności gospodarczej na obszarze powiatu, z jednej strony opartej o nowoczesne technologie i przedsiębiorczość mieszkańców, a z drugiej wykorzystującej strategiczne walory: potencjał turystyczny, dziedzictwo kulturowe oraz środowisko przyrodnicze. Podnoszenie jakości życia mieszkańców poprzez poprawę jakości środowiska naturalnego, modernizację i rozbudowę infrastruktury komunikacyjnej; działania na rzecz: ograniczania bezrobocia, poprawy zdrowotności*

i bezpieczeństwa publicznego, większej integracji społecznej i dostosowania systemu edukacji do potrzeb lokalnego rynku pracy.

W programie Rozwoju Powiatu Suskiego wyznaczono **4 obszary priorytetowe**:

1. Gospodarka, przedsiębiorczość i edukacja dostosowana do potrzeb rynku pracy;
2. Środowisko naturalne, dziedzictwo kulturowe, turystyka;
3. Dostępność i spójność komunikacyjna;
4. Bezpieczeństwo społeczne i zdrowotne, porządek publiczny, społeczeństwo obywatelskie.

Dla każdego z obszarów priorytetowych określono cele strategiczne, cele operacyjne i kluczowe działania mające być odpowiedzią na wyzwania rozwojowe w programowanym okresie. Szczególnie uwidocznione zostało to w celu strategicznym 2 odnoszącym się do obszaru priorytetowego 2.

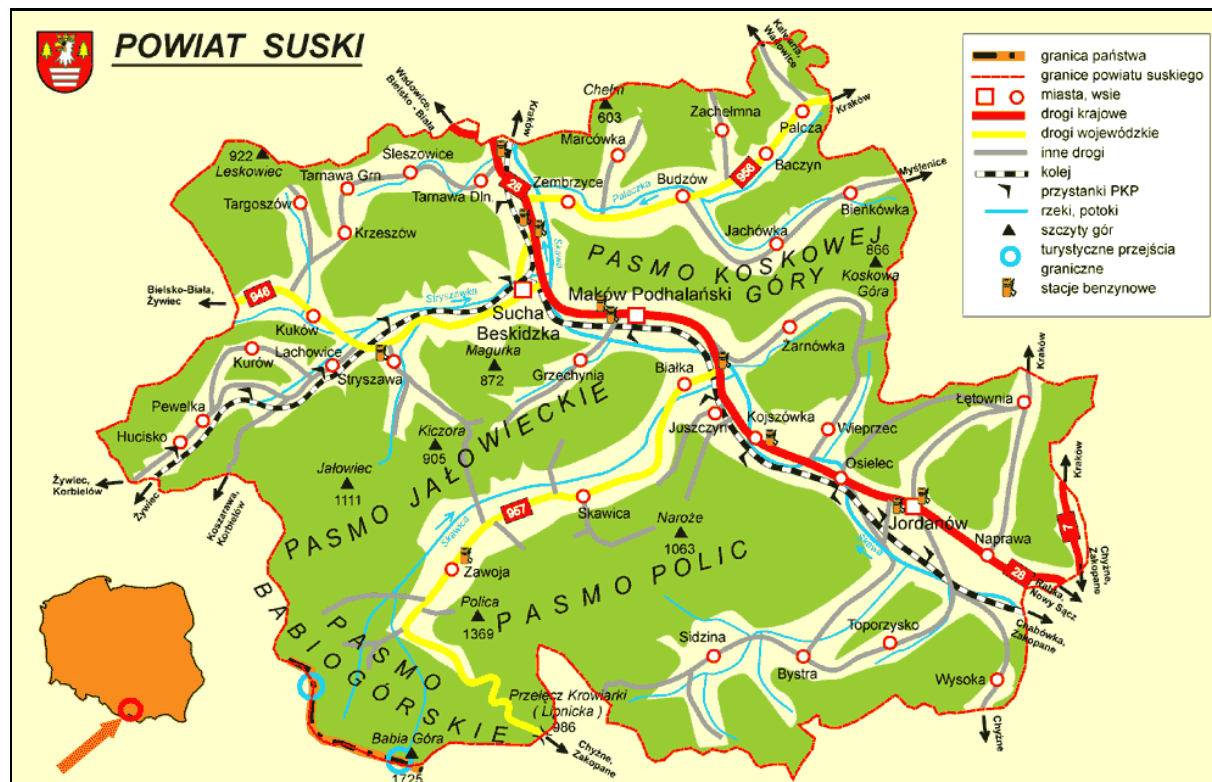
Celem tym jest - *ochrona środowiska oraz wykorzystanie dla rozwoju społeczno-gospodarczego, najistotniejszych walorów powiatu suskiego: dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz potencjału turystycznego.*

W przyjętych celach operacyjnych uwzględniono szeroko ochronę dziedzictwa krajobrazu i przestrzeni kulturowej jako ważnego wyzwania społecznego. Określono potrzebę ochrony ładu przestrzennego rozumianego, jako dążenie do harmonijności, uporządkowania, proporcjonalności i równoważenia środowiska życia mieszkańców powiatu. Podkreślono walor zasobów krajobrazowych i kulturowych oraz ich racjonalnego wykorzystania dla potrzeb turystyki rekreacji. Jako zadanie wymagające wsparcia uznano również ochronę tożsamości kulturowej i ciągłości lokalnych tradycji, m.in. poprzez promocje, pogłębianie wiedzy i kreowanie wrażliwości społecznej wobec lokalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Zwrócono również uwagę na aspekt ochrony obiektów zabytkowych poprzez aktywizację ich użytkowników i podejmowanie skutecznych działań rewaloryzacyjnych.

### **Kraina Jeziora Mucharskiego. Strategia Rozwoju Turystyki z 2013 r.**

Strategia Rozwoju Turystyki z 2013 roku jest kontynuacją wcześniejszych prac zmierzających do oceny potencjału obszaru i wstępnego określenia kierunków rozwoju turystyki, której wyrazem był dokument „*Strategia zarządzania zmianą dla Partnerstwa Zbiornik Świnna Poręba*”, Mucharz 2012. Celem Partnerstwa, obejmującego instytucje i organizacje z terenu 3 gmin: Mucharza, Stryszowa i Zembrzyc było wykreowanie gospodarczej, społecznej i kulturowej wspólnoty zbudowanej wokół Zbiornika Świnna Poręba. Obecny dokument strategiczny powstały w 2013 roku obejmuje obszar pięciu gmin otaczających przyszły zbiornik Jeziora Mucharskiego: Mucharza, Stryszowa, Budzowa, Lanckorony i Zembrzyc. Obszar, administracyjnie leży w dwóch powiatach: wadowickim i suskim, gminy należą też do dwóch Lokalnych Grup Działania: „*Podbabogórze*” i „*Gościniec 4 Żywiolów*”. Głównym celem zapisanym w tym dokumencie strategicznym jest wykreowanie i rozwój markowego produktu turystycznego na obszarze Krainy Jeziora Mucharskiego oraz jego skuteczne zarządzanie i promocja. Rozwinięciem Strategii Rozwoju Turystyki z 2013 roku było opracowanie „*Plan Rozwoju Zbiornika Wodnego Świnna Poręba - Jezioro Mucharskie na lata 2016–2023*” (operator gm. Mucharz). W dokumencie tym uwzględniono również wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe a także dogodne warunki dla rozwoju

turystyki i rekreacji na obszarze gminy Zembrzyce. Dokument ten zawiera szczegółową listę projektów ze wskazaniem miejsc ich realizacji, okresu realizacji, oczekiwanych wskaźników produktu, kosztów i wnioskodawców. Stanowi on wskazanie podjęcia działań w kierunku rozwoju infrastruktury turystycznej, będącej podstawą rozwoju turystyki i wypoczynku na obszarze gmin położonych nad zbiornikiem.



Ryc. 2. Powiat suski. Mapa poglądowa

## Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność Stowarzyszenia LGD „Podbabiogórze” na lata 2014-2020.

W dokumencie tym jednym z zakreślonych celów ogólnych jest Włączenie społeczności lokalnej w poprawę jakości życia i stanu dziedzictwa kulturowego „Podbabiogórze”. W ramach celu szczegółowego Ochrona, promocja i ożywienie dziedzictwa kulturowego „Podbabiogórze”, przewidziano działania związane z ochroną i renowacją zabytków.

### 4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.

#### Strategia Rozwoju Gminy Zembrzyce na lata 2016-2023 (Uchwała nr XV/125/16 Rady Gminy Zembrzyce z dnia 29 czerwca 2016 r.)

W przygotowanej w 2016 roku strategii Gminy Zembrzyce zakreślono zasadnicze kierunki rozwojowe Gminy Zembrzyce zaplanowane do osiągnięcia w najbliższej perspektywie czasowej. Zakładają one dynamiczny i zrównoważony rozwój w zdiagnozowanych obszarach strategicznych, których rozwój sprzyjać ma rozwojowi społecznemu, gospodarczemu i turystycznemu gminy przy jednoczesnym zachowaniu

komfortu życia jej mieszkańców. Główny kierunek działań rozwojowych określono w misji rozwoju gminy, którą określono w zapisie:

*„Gmina Zembrzyce – Obszar zrównoważonego rozwoju, ośrodek o charakterze rolniczym i turystycznym z dobrą infrastrukturą sprzyjającą rozwojowi małej i średniej przedsiębiorczości. Gmina z dobrą ofertą turystyczną i agroturystyczną oraz produktem regionalnym, miejsce rozwoju gospodarczego, bezpieczny samorząd zapewniający komfort życia mieszkańcom ”.*

Oczekiwany i pożądaný stan zaprogramowany na koniec założonego okresu strategii zawarto w wizji:

*Gmina Zembrzyce w 2023 roku wykorzystując potencjał związany z położeniem geograficznym i sąsiedztwem zbiornika Świnna Poręba stanie się miejscem gdzie warto mieszkać, pracować i wypoczywać. Będzie gminą nowoczesną, otwartą na turystów, oferującą znakomite warunki spędzania wolnego czasu dla mieszkańców oraz turystów. Będzie gminą dbającą o rozwój przedsiębiorczości, szczególnie w obszarze usług, turystyki, rekreacji i ekologii. Będzie gminą znaną, promowaną w całej Polsce jako miejsce, które warto odwiedzić, kojarzoną z produkcją wyrobów z drewna oraz skóry i innych produktów regionalnych.*

Rozwinięciem misji w SGZ 2016-2020 są cele strategiczne – główne kierunki rozwoju, których realizacja pozwala osiągnąć stan programowany w wizji gminy. Podzielone zostały one na obszary strategiczne stanowiące najważniejsze pola działania z wyznaczonymi kierunkami działań w najbliższym czasie.

Założono 5 strategicznych obszarów działań:

- Obszar I – Infrastruktura i ochrona środowiska.
- Obszar II – Przedsiębiorczość i rynek pracy.
- Obszar III – Polityka społeczna, zdrowie i edukacja.
- Obszar IV – Gmina atrakcyjna dla mieszkańców i odwiedzających –kultura, sport, turystyka i promocja.
- Obszar V – Nowoczesne zarządzanie publiczne.

Zagadnienia związane z opieką nad zabytkami, ochroną dziedzictwa kulturowego oraz ich promocją włączone zostały w obszar strategiczny IV- *Gmina atrakcyjna dla mieszkańców i odwiedzających –kultura, sport, turystyka i promocja*. Wśród zadań ujętych w 4 celu operacyjnym tego obszaru - Efektywna promocja gminy wymieniono:

- 4.1 Opracowanie systemu wizualnej informacji promującej walory turystyczno-kulturalno –przyrodnicze gminy.
- 4.2 Współpracę z samorządami gminnymi i innymi instytucjami w zakresie tworzenia kompleksowej oferty turystycznej.
- 4.3 Integrowanie działań władz lokalnych i innych instytucji w zakresie tworzenia oferty turystycznej w dziedzinie atrakcji turystycznych gminy dla turystów.
- 4.4 Upowszechnianie tradycji regionalnych (zwyczaje, potrawy, miejscowy folklor i rękodzieło) na zewnątrz.
- 4.5 Publikowanie wydawnictw promujący atrakcje turystyczne i dziedzictwo kulturowe gminy.
- 4.6 Budowa zintegrowanego systemu informacji turystycznej w gminie.
- 4.7 Ochrona istniejących obiektów zabytkowych, w szczególności kościołów i innych

- zabytków sakralnych.
- 4.8 Utworzenie produktu turystycznego który będzie bezpośrednio kojarzony z Gminą Zembrzyce.
  - 4.9 Nawiązanie współpracy z samorządem wojewódzkim w zakresie promowania Gminy w materiałach promocyjnych i wydawnictwach.
  - 4.10. Promocja Gminy Zembrzyce podczas krajowych i zagranicznych imprez i targów turystycznych.

Jako priorytet rozwojowy uznano tu rozwój usług związanych z edukacją, kulturą oraz rekreacją i sportem. Utrzymanie wysokiego poziomu tych usług ma przyczynić się w przyszłości do zahamowania niekorzystnych tendencji demograficznych i sprzyjać rozwojowi społecznemu i gospodarczemu. Szczególną uwagę zwrócono na działania promujące dziedzictwo kulturowe gminy jako narzędzie sprzyjające szybkiemu rozwojowi.



Ryc. 3. Sołectwa gminy Zembrzyce

**Program Ochrony Środowiska (POŚ) Gminy Zembrzyce na lata 2017 – 2020 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2021- 2024 przyjęty został Uchwałą Nr XXV/203/17 Rady Gminy Zembrzyce z dnia 22 czerwca 2017 r.**

Program Ochrony Środowiska dla Gminy Zembrzyce na lata 2017-2020 z perspektywą na 2021- 2024 r. jest podstawowym narzędziem prowadzenia polityki ochrony środowiska na terenie gminy. Według założeń, przedstawionych w niniejszym opracowaniu, sporządzenie programu doprowadzi do poprawy stanu środowiska naturalnego, efektywnego zarządzania środowiskiem, zapewni skuteczne mechanizmy chroniące środowisko przed degradacją, a także stworzy warunki dla wdrożenia wymagań obowiązującego w tym zakresie prawa. Program nie posiada zadań bezpośrednio powiązanych z ochroną i opieką nad zabytkami, nie mniej posiada ważne znaczenie dla utrzymania walorów przyrodniczych i kulturowych stanowiących o atrakcyjności turystycznej gminy.

## **Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Zembrzyce**

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego gminy Zembrzyce zostało opracowane zgodnie z wymogami ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. z 2018 poz. 1945 z późniejszymi zmianami). Studium przyjęte zostało Uchwałą Nr XXVII - 201/13 Rady Gminy Zembrzyce z dnia 26 kwietnia 2013 r. z późn. zm., wprowadzonymi Uchwałą Rady Gminy Zembrzyce Nr VIII/64/15 z dnia 18 września 2015 roku. W roku 2017 Rada Gminy Zembrzyce podjęła uchwałę nr XXIX/234/17 z dn. 30 listopada 2017 roku o sporządzeniu zmiany w studium. Dokument ze zmianami opracowany została w 2019. Ostatecznie Rada Gminy Zembrzyce uchwałą nr VIII/82/19 z dn. 6 września 2019 r., uchyliła decyzję o zmianach w dokumencie.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Zembrzyce sporządzono w celu określenia polityki przestrzennej gminy, w tym zasad zabudowy i zagospodarowania. Studium stanowi akt prawa miejscowego będącym w kompetencjach samorządu gminnego zgodnie z art. 15 ustawy z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. Służy do koordynacji polityki przestrzennej gminy, z uwzględnieniem strategii rozwoju województwa i polityki przestrzennej państwa na tym obszarze.

W części analitycznej wszechstronnie scharakteryzowano obszar Gminy Zembrzyce, jako: obszar o dużych walorach przyrodniczych i krajobrazowych, położony w Parku Krajobrazowym Beskidu Małego. Charakteryzuje ją bogate zróżnicowanie siedliskowe powiązane z urozmaiconą rzeźbą terenu oraz dość gęstą siecią hydrograficzną. Posiada ona niezłe zachowaną naturalną strukturą przyrodniczą z bogactwem szaty roślinnej, na którą składają się: zespoły leśne (40 % powierzchni), porastające głównie grzbiety i stoki wzniesień o charakterystycznych o dużych spadkach oraz głębokie doliny rzek i potoków (Skawy, Paleczki i Tarnawki) z występującą tu endemicznie buczyną karpacką oraz przeważającymi dziś tu gatunkami iglastymi z nowszych nasadzeń (świerk, sosna, jodła); zespoły łąkowe śródleśne na spłaszczeniach z formacjami roślinności typowej dla łąk łąkowych (pastwiska, śródleśne łąki kośne) oraz zespoły łąkowe leśno-łąkowe występujące wśród lasów i na większych spłaszczeniach terenowych z zaroślami łożowe, zbiorowiska roślinności wodnej i szuwarowej oraz wilgotnymi łąkami i pastwiskami w korytach i na terasach rzecznych. Strukturę przyrodniczą dopełniają obszary upraw polowych z roślinnością wprowadzoną poprzez działalność człowieka (rośliny uprawne obce i rodzime). W siedliskach przyrodniczych występuje bogactwo świata zwierzęcego z typowymi dla obszaru ssakami i ptakami.

Powyższe elementy w połączeniu z historyczną siecią osadniczą skupioną w dolinach rzeki potoków oraz osad śródleśnych decydują o dużych walorach krajobrazowych gminy Zembrzyce. Walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe uwzględnione zostały w dokumentach powołujących Park Krajobrazowy Beskidu Małego i jego otuliny (Rozporządzeniu nr 9/98 Wojewody Bielskiego z dnia 16.06.1998, z późn. zm.). Ponadto część południowa gminy z fragmentami sołectw Tarnawa Dolna i Zembrzyce znajduje się w zasięgu sieci ekologicznej ECONET-PL, będącej elementem sieci Natura 2000.

### **4.3. Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków jako element kształtowania polityki przestrzennej**

W granicach administracyjnych gminy Zembrzyce znajdują się: obiekty wpisane do rejestru zabytków, obiekty objęte ochroną konserwatorską ujęte w **Gminnej Ewidencji Zabytków** (w tym obiekty sakralne i cmentarze wraz z drzewostanem) oraz obiekty nie wpisane do rejestru zabytków a posiadające istotne walory zabytkowe o wartościach lokalnych i stanowiska archeologiczne.

#### **Obiekty wpisane do rejestru zabytków**

Na terenie gminy Zembrzyce zlokalizowane są dwa obiekty wpisane do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są to:

- *Dwór murowany nr rej. A-368/78 w Zembrzycach* - zbudowany w początkach XIX wieku, przez ówczesnego właściciela Zembrzyc, Stanisława Ostrzeszowiczah. Leliwa. Dwór położony w północnej części miejscowości, frontem skierowanym na zachód, pierwotnie otoczony był rozległym ogrodem. Dwór klasycystyczny, murowany z cegły, tynkowany; wzniesiony na rzucie wydłużonego prostokąta, symetryczny, dwutraktowy. W elewacji frontowej z płytkim ryzalitem, poprzedzonym portykiem kolumnowym, zwieńczony trójkątnym frontonem. Dach czterospadowy, kryty dachówką. Wnętrza nakryte sklepieniami w piwnicach i stropami masywnymi (w miejsce drewnianych). Obecnie mieści się w nim ośrodek terapii zajęciowej Caritas Archidiecezji Krakowskiej.

- *Grodzisko na wzgórzu „Zamczysko” nr rej. A-384/80 w Zembrzycach*, stanowisko archeologiczne nr 1 - usytuowane na wąskim grzbiecie wzniesienia zwanego Zamczyskiem, położonego na północny-zachód od centrum Zembrzyc. Po zachodniej stronie grzbietu zachowały się pozostałości wału oraz fosy o szerokości ok. 2 - 3 metrów i głębokości do 2 metrów. Umocnienia te powstały prawdopodobnie pomiędzy XIII a XVI wiekiem na miejscu dawnego grodu z okresu kultury łużyckiej. Na terenie wzgórza Zamczysko prowadzone były badania archeologiczne. Stanowisko archeologiczne nr 1/6 na obszarze 108-53 AZP obejmujące znaleziska archeologiczne z okresu kultury łużyckiej po późne średniowiecze.



Fot.3. Zabytkowy dwór w Zembrzycach z pocz. XIX w.

### Obiekty ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków

Jednym z obowiązków nałożonych na gminy przez ustawę z dnia 17 września 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (DZ.U. Nr 162 z 2003 r., poz. 1568) jest: *„uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”*. Temu zadaniu ma służyć gminna ewidencja zabytków, o której jest mowa w artykule 22. Punkt 4 tego artykułu mówi: *„Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy”*. Na terenie gminy oprócz obiektów ujętych w rejestrze zabytków i objętych ochroną konserwatorską zlokalizowanych jest **107** innych obiektów nieruchomości i ruchomych figurujących w **Gminnej Ewidencji Zabytków**, które objęte są pośrednią (częściową) ochroną konserwatorską. Obiekty ujęte w GEZ w przypadku prac remontowych, modernizacyjnych czy adaptacyjnych wymagają uzyskania stosownej opinii służb konserwatorskich przed rozpoczęciem tych prac. Podobnie rozbiórka obiektów zabytkowych wiąże się z zobowiązaniem uzyskania pozytywnej opinii konserwatora zabytków.

Ponadto na terenie gminy Zembrzyce zarejestrowano 34 stanowiska ze śladami osadnictwa - głównie z okresu pradziejów, okresu nowożytnego oraz późnego średniowiecza. Wszystkie stanowiska ujęte są w ewidencji zabytków archeologicznych i znajdują się pod ochroną konserwatorską, której strefa rozciąga się w promieniu ok. 20-40 m od ich centrum. Stanowiska te objęte są zakazem prowadzenia w bezpośrednim ich sąsiedztwie wszelkich działań niszczących jak: głęboka orka,

prace wybiórcze, niwelacyjne. Działalność inwestycyjna jak; melioracje, gazyfikacja, prace wodno-kanalizacyjne, energetyczne, teletechniczne oraz budowlane muszą być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Analiza zasobów środowiska kulturowego zawarta w Studium pozwoliła na określenie **głównych uwarunkowań, mających wpływ na zagospodarowanie przestrzenne gminy:**

- gmina posiada stosunkowo mały zasób obiektów zabytkowych, skoncentrowanych głównie w historycznych częściach wsi. Zachowała się przede wszystkim w znacznej mierze tradycyjna zabudowa drewniana, a także pojedyncze zespoły oraz liczne kapliczki i figury przydrożne oraz także zabytki archeologiczne;
- zachowały się czytelne historyczne (lokacyjne) układy przestrzenne wsi, które niewątpliwie wywierają olbrzym wpływ na zagospodarowanie przestrzenne. W zabudowie wsi widoczna jest różnorodność form architektonicznych (tradycyjna zabudowa drewniana, zabudowa murowana nawiązująca do tradycyjnych form i współczesna zabudowa nie kontynuująca cech tradycyjnych). Występuje znaczne zróżnicowanie gabarytów i układu domu na działce;
- krajobraz kulturowy, na który składają się pasma zabudowy w dolinach rzecznych i prostopadłe rozchodzące się łany pól uprawnych, których zamknięcie stanowią grzbiety gór, zachował tu wiele pierwotnych cech. Coraz silniej pojawia się jednak tendencja do zabudowania najbardziej eksponowanych terenów o wybitnych wartościach krajobrazu. Niekorzystnym kierunkiem w kształtowaniu układów zabudowy jest rozpraszanie zabudowy daleko poza tradycyjnymi układami osadniczymi, na otwartych stokach i wierzchołkach, poza zasięgiem sieci uzbrojenia technicznego oraz dróg;
- przestrzeń publiczną, szczególnie centra wsi, w których skupia się życie i których wygląd wpływa na postrzeganie wsi są często mało atrakcyjne (zabudowa, chodniki, oświetlenie, zieleni);
- na terenie gminy znajduje się Park Krajobrazowy Beskidu Małego oraz jego otulina. Na tym obszarze obowiązują zasady i kierunki działania zawarte w Studium Krajobrazowo - Architektonicznym Parku. W przyszłości normy te zawarte powinny być także w Planie Ochrony Parku Krajobrazowego Beskidu Małego;
- krajobraz kulturowy centralnej części gminy silnie przekształcany przez inwestycje związane z realizacją zbiornika wodnego.

### **Plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Zembrzyce.**

Obszar Gminy Zembrzyce jest pokryty w całości obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Rejestr obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest bieżąco publikowany na stronach internetowych m.in.:

<https://zembrzyce.pl/plan-zagospodarowania-przestrzennego/>

<https://planzagospodarowania.pl/miejscowosci/malopolskie/suski/zembrzyce/zembrzyce>

<https://ongeo.pl/geoportal/gmina-zembrzyce/plany-miejscowe>

W chwili sporządzania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Zembrzyce na lata 2022 – 2025 stan obowiązywania dokumentów planistycznych przedstawiał się następująco:

**Tabela 1. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego**

	<b>Plan zagospodarowania - akt</b>	<b>Uchwała</b>	<b>Publikacja</b>
1.	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego sołectwa Tarnawa Górna w Gminie Zembrzyce	Uchwała nr VIII/69/15 Rady Gminy Zembrzyce z dn.18 września 2015 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Małopolskiego z dn. 9 X 2015, Poz. 5875
2.	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego sołectwa Tarnawa Dolna w Gminie Zembrzyce	Uchwała nr VIII/68/15 Rady Gminy Zembrzyce z dn.18 września 2015 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Małopolskiego z dn. 9 X 2015, Poz. 5890
3.	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego sołectwa Sleszowice w Gminie Zembrzyce	Uchwała nr XI/102/15 Rady Gminy Zembrzyce z dn.30 grudnia 2015 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Małopolskiego z dn. 11 I 2016, Poz. 288
4.	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Marcówka	Uchwała nr XXVII/212/17 Rady Gminy Zembrzyce z dn. 28 września 2017 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Małopolskiego z dn. 23 X 2017, Poz. 6604
5.	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Zembrzyce	Uchwała nr XXXV/287/18 Rady Gminy Zembrzyce z dn. 26 czerwca 2018 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Małopolskiego z dn. 7 VIII 2018, Poz.5476

W planach zagospodarowania, w częściach poświęconych zasadom ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, przyjęto jednolite wynikające z ustawy z dnia 17 września 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (DZ.U. Nr 162 z 2003 r., poz. 1568) zasady postępowania:

- dla obiektów wpisanych do **rejestru zabytków**:

- 1) całkowitą ochronę istniejącej substancji zabytkowej;
- 2) konserwację i rewaloryzację obiektów kubaturowych oraz terenów zieleni;
- 3) utrzymanie historycznego przebiegu układu komunikacyjnego oraz kształtu istniejących działek;
- 4) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiekcie wymienionym w pkt. 1, a także wykonywanie robót budowlanych w jego otoczeniu zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

- dla obiektów architektury i budownictwa ujętych w **Gminnej Ewidencji Zabytków**:

- 1) nakaz zachowania historycznych cech stylowych budynków w szczególności: gabarytów i formy obiektów, geometrii i pokrycia dachów, wystroju elewacji i detali architektonicznych, podziału architektonicznego elewacji (rozmiar, kształt i rozmieszczenie otworów);
- 2) dopuszcza się zmianę sposobu użytkowania istniejących obiektów, zgodną z przeznaczeniem ustalonym w planie, pod warunkiem zachowania charakterystycznych cech stylowych obiektów;
- 3) zakaz nadbudowy obiektów objętych ochroną;
- 4) zakaz umieszczania na elewacjach reklam, tablic i urządzeń informacyjnych wielkoformatowych;

- w tym dla ujętych w **Gminnej Ewidencji Zabytków** obiektów małej architektury (kapliczki, figury, krzyże przydrożne, nagrobki):

- 1) zachowanie obiektu wraz z zielenią wkomponowaną w jego otoczenie,
- 2) utrzymanie istniejącej formy, detalu architektonicznego obiektu, a także w przypadku jego renowacji zastosowanie materiałów wykończeniowych dostosowanych do pierwotnego wykończenia; w przypadku przebudowy drogi, wymuszającej przeniesienie obiektu, nowa lokalizacja powinna być możliwie najbliższa pierwotnej.

Ponadto zakreślono granice stref ochrony konserwatorskiej dla stanowisk z zabytkami archeologicznymi (obszar AZP nr 108-53) oraz zasady ochrony tych zabytków z uwzględnieniem przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

## **5. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.**

### **5.1. Charakterystyka gminy**

Gmina Zembrzyce jest niewielką gminą wiejską, w powiecie suskim w województwie małopolskim. W latach 1975-1998 należała do województwa bielskiego, a po reaktywacji powiatu suskiego w 1999 roku, weszła w jego skład wraz z gminami miejskimi i miejsko-wiejskimi: Sucha Beskidzka, Jordanów, Maków Podhalański oraz wiejskimi: Bystrą-Sidziną, Jordanowem, Stryszawą, i Zawoją. Gmina Zembrzyce graniczy bezpośrednio z sąsiadującymi gminami: Stryszawą, Suchą Beskidzką i Budzowem w powiecie suskim oraz z gminami: Wadowice, Andrychów, Mucharz i Stryszów, w powiecie wadowickim. W skład Gminy wchodzi następujące wsie: Zembrzyce (siedziba Gminy), Marcówka, Śleszowie, Tarnawa Dolna i Tarnawa Górna. Gmina zajmuje powierzchnię ok. 40 km<sup>2</sup>. Położona jest w dolinie rzek: Skawy i Paleczki oraz potoku Tarnawka. Znajduje się na obszarze dwóch jednostek fizjograficznych: Beskidu Małego (z pasmem Leskowca) - część północno-zachodnią gminy oraz Beskidu Makowskiego inaczej Średniego (w położonym po środku pasmem Żurawnicy, a na wschodzie z pasmami Góry Chełm i Makowskiej Góry, rozdzielonymi doliną rzeki Paleczki) stanowiącymi część centralną i wschodnią gminy. Gmina leży w bezpośrednim sąsiedztwie zbiornika „Świnna Poręba” zasilanego rzeką Skawą. W skład gminy wchodzi sołectwa: Tarnawa Górna, Śleszowice, Tarnawa Dolna, Zembrzyce i Marcówka. Od południowego zachodu gmina graniczy z wsią Krzeszów (w gminie Stryszawa), od południa z miastami Sucha Beskidzka i Maków Podhalański, od wschodu z gminą Budzów, od północy z sołectwami Stryszów, Dąbrówka (w gminie Stryszów) i Skawce, Mucharz, Jaszczurowa (w gminie Mucharz), od północnego zachodu z sołectwem Ponikiew (gmina Wadowice). Miejscowości gminy posiadają zróżnicowany charakter zabudowy. System osadniczy wsi Zembrzyce posiada charakter małomiasteczkowy z zabudową w większości skupioną w rejonie centralnego placu (rynku). Wieś Marcówka posiada zabudowę o znacznym rozproszeniu rozmieszczoną na stokach wzniesień, a w pozostałych sołectwach dominuje zabudowa skupiona w mniej lub bardziej zwartych przysiółkach lub pasmowa rozciągająca się wzdłuż głównych dróg i cieków wodnych. Gmina Zembrzyce jest gminą rolniczą, z dużymi tradycjami rzemieślniczymi wsi Zembrzyc (m.in.

szewstwo, kaletnictwo, garbarstwo, stolarstwo) oraz rozwiniętym się w innych sołectwach tartacznictwem i stolarstwem. Gmina Zembrzyce, ze względu na swoje położenie posiada bogate walory turystyczne wynikające, z górskiego ukształtowanie terenu z licznymi szlakami turystycznymi, znacznych obszarów lasów niezanieczyszczonego środowiska naturalnego. Szczególnym atutem jest przepływająca przez gminę rzeka Skawa i utworzony na niej zbiornik wodny posiadający ogromny potencjał turystyczny. Obszar gminy znajduje się częściowo w obrębie Parku Krajobrazowego Beskidu Małego.

## **5.2. Miejscowości gminy**

### **Zembrzyce**

Wieś położona u podnóży południowych stoków masywu Chełmu (604m n.p.m.) w widłach dwóch rzek Skawy i nieco mniejszej Paleczki. Znajduje się ona w malowniczej kotlinie, otoczonej pagórkami, porośniętymi lasem mieszanym. Nazwa wsi Zembrzyce pochodzi od staropolskiego słowa „zabr” oznaczającego żubra. Pierwotna nazwa osady brzmiała Zubrzic, Zubrzice. Wieś założona została w pierwszej połowie XIV wieku, w wyniku kolonizacji przeprowadzonej przez Żegotę z Bienkowic, któremu dokument lokacyjny nadał książę oświęcimski Jana I. Następnie obszar ten wszedł w skład należącego do Czech księstwa oświęcimsko-zatorskiego, a od 1445 roku w księstwie zatorskim przejętym ostatecznie przez Rzeczypospolitą w 1564 roku. Wieś należała do rodu rycerskiego (Zubrzyckich) Zembrzyckich, z którego działalnością można wiązać istnienie na tzw. „Zamczyska” obronnego grodu na wzniesieniu na lewym brzegu Skawy. W 1530 roku Jan Zembrzycki, sekretarz królewski oddał prawa dziedziczne do wsi na rzecz króla Zygmunta Starego, który włączył ją w obszar dóbr królewskich (królewszczyzny). W 1530 roku erygowana została parafia w Zembrzycach parafia, w skład której wchodziła wówczas Sucha Beskidzka i Stryżawa. W 1693 roku wieś Zembrzyce nabyła magnacka rodzina Wielopolskich, włączając ją w skład olbrzymiego obszaru zwanego „państwem suskim”. W następnych stuleciach dobra zembrzyckie były w posiadaniu rodów szlacheckich: m.in. Zakrzewskich, Dembińskich, Ostrzeszewiczów i Znamięckich. W 1895 roku wieś sprzedana została wraz z obszarem dworskim arcyksięciu Karolowi Stefanowi Habsburgowi, właścicielowi ogromnego klucza dóbr żywieckich. W 1903 r. zmarła bezpotomnie Teofila Znamięcka, ostatnia dziedziczka Zembrzyc. W 1938 roku syn Karola Stefana -Karol Albrecht Habsburg rozparcelował część majątku i sprzedał grunty mieszkańcom Zembrzyc. W początkach XX wieku Zembrzyce stały się znanym ośrodkiem rzemieślniczym związanym z produkcją i garbarstwem skór, a także lokalnym ośrodkiem handlowym. Do sołectwa Zembrzyce przynależą również przysiółki: Bace, Koźle Zembrzyckie, Ruski – Grygle, Zarębki Skawieckie, Zarębki – Pilchówka i Dąbie. Wieś jest siedzibą samorządowych władz gminnych.



**Fot. 5. Zembrzyce – centrum**



**Fot.6. Fragment zabudowy Zembrzyc - ul. ks. Kobyleckiego**

### **Marcówka**

Wieś Marcówka położona jest na południowych stokach Chełmu (604 m n.p.m) oraz częściowo na stokach Sosnówki (538m n.p.m.) należących do Beskidu Makowskiego. Wieś powstała prawdopodobnie w połowie XIV wieku. W roku 1493 wymieniana jest wśród dóbr rycerskich Stanisława Słupskiego, ówczesnego właściciela Suchej, Stryszawy, Tarnawy i Stryszowa. Została ona powtórnie osadzona na tzw. prawie wołoskim w II połowie XV wieku, zapewne po wyludnieniu. Z tego okresu

zachowały się tzw. zarebki tj. rozrzucone na stokach osiedla powstałe na wykarczowanych w lasach polanach. W ciągu wieków wieś zmieniała swoich właścicieli. Przed 1608 rokiem Marcówka weszła w skład tzw. klucza dóbr suskich magnata Krzysztofa Komorowskiego. W roku 1674 jako właściciele wsi (dzierżawców) wymienia się Ruseckich herbu Zadora. Po 1709 wieś należała do dóbr Aleksandra Wielopolskiego właściciela klucza dóbr suskich. Przed 1722 rokiem odsprzedał on Zembrzyce wraz z Marcówką Franciszkowi Michałowi Dembińskiemu h Nieczuja, pułkownikowi wojsk koronnych. W rękach Dembińskich wieś znajdowała się w pocz. XIX wieku, a następnie była oddawana w dzierżawę. W połowie XIX wieku Marcówka znalazła się w rękach rodziny Znamięckich. Po 1850 roku jej właścicielem był Franciszek Znamięcki, po jego śmierci Teofila Znamięcka (zm. 1903 r.). Ostatnimi właścicielami wsi byli Habsburgowie z Żywca. Marcówka jest wsią górską z rozproszoną zabudową rozmieszczoną w terenie o urozmaiconej konfiguracji, przecinanym licznymi wąwozami i parowami. Większe skupiska lasów porastają wyższe partie stoków górskich w północnej i wschodniej części wsi. Sołectwo Marcówka składa się z przysiółków: Dąbrowy, Sosnówka, Janikówka, Kowalówka, Jasioty, Jochymy, Lipowe, Wróblówka.



**Fot.7. Marcówka. Kaplica Matki Bożej z 1897 r.**

**Fot.8. Marcówka. Figura kamienna Św. Św. Piotra i Pawła z 1861 r.**

## Śleszowice

Wieś Śleszowice znajduje się w dolinie Tarnawki, lewego dopływu Skawy, na granicy Beskidu Małego i Makowskiego (Średniego). Położona jest na wysokości około 390-450 m n.p.m., u podnóży wzniesienia Jedlicznik. Powstała w XIV w. Prawo lokacji wsi na surowym korzeniu nadał Mikołajowi z Bieńkowic księżę oświęcimski Jan Scholastyk. W wieku XIV i XV wieś była własnością rodów rycerskich m.in. Staszkievczów, wywodzących się od Jana Szaszki ze Śleszowic. W połowie XVI wieku wieś została królewsczyzna i włączona została do starostwa barwałdzkiego, dzierżawionego m.in. przez Komorowskich. Od końca XVIII wieku do lat trzydziestych

XX wieku, Śleszowice dzielące się na Górne i Dolne, należały do przedstawicieli drobnej szlachty: Gabrysiewiczów, Kłosowskich, Smolarskich, Mehlów. Grunty dworskie zostały w tym czasie rozprzedane pomiędzy miejscowych chłopów. W 1939 roku Śleszowice zostały włączone do powiatu bielskiego w Rzeszy (z granicą z Generalnym Gubernatorstwem na rzece Skawie). W latach II wojny światowej Niemcy dokonali deportacji mieszkańców wsi do obozów pracy przymusowej w Rzeszy, a na ich miejsce sprowadzono osadników niemieckich. W latach 1945-1975 wieś Śleszowice znajdował się w województwie krakowskim, a w latach 1975-1998 w województwie bielskim. Do erygowania własnej parafii w 1999 roku wieś należała do parafii mucharskiej.



Fot. 9. Śleszowice. Kapliczka p.w. MB Bolesnej z1847 r.  
Fot. 10. Śleszowice. Kamienna latarnia umarłych z 1778 r.

### Miejscowość Tarnawa Górna

Wieś położona jest u stóp Leskowca (922 m.n.p.m), w górnym biegu Tarnawki, lewobrzeżnego dopływu Skawy, na granicy Beskidu Małego i Makowskiego (Średniego). Założona została w XVII wieku w ramach akcji osiedleńczej prowadzonej na tzw. prawie wołoskim przez Komorowskich z Żywca. Pierwotnie osada nosiła nazwę Rec (Redz, Retz), zmieniona pod koniec XVIII na Tarnawę Górna. W początku XVII wieku wieś należąca do dóbr krzeszowskich weszła w skład klucza dóbr suskich utworzonych przez Piotra Komorowskiego. Po Komorowskich właścicielami Tarnawy Górnej, byli kolejni posiadacze państwa suskiego, tj. Wielopolscy, Branicy i Tarnowscy. W rękach tych ostatnich Tarnawa dolna pozostawała do 1945 roku. Tarnawa Górna jest górską wsią dolinną. Obszar miejscowości można podzielić na dwie części: wschodnią – pomiędzy przysiółkiem „Jony” i przysiółkiem „Podpagórek” (na jej terenie położona jest zabudowa, rozciągają się rozłogi pól uprawnych) i zachodnia – pomiędzy przysiółkiem

„Podpagórek” i Harańczykowa Góra, prawie całkowicie zalesiona. Wschodnia część wsi jest terenem dolinnym, a część zachodnia obszarem górzystym obejmującym strome zbocza Harańczykowej Góry. Wiejska zabudowa zagrodowa skupiona jest luźno wzdłuż głównej drogi wiejskiej łączącej ze Śleszowicami, wytyczonej z biegiem potoku Tarnawki, dopływu Skawy.



Fot.11. Tarnawa Górna. Kapliczka p.w. MB Częstochowskiej z k. XIX w.

### Miejscowość Tarnawa Dolna

Wieś Tarnawa Dolna położona jest na zboczach Góry Prorokowej i Tarnawskiej Góry rozdzielonych potokiem Tarnawka, prawobrzeżnym dopływem rzeki Skawy Tarnawa Dolna powstała prawdopodobnie w pocz. XV stulecia. W XVI wieku jej posiadaczem był Jan Przypkowski h. (ok. 1568- 1631/1632) podsędek ziemski zatorski, znany działacz kalwiński. Na wieku XVII początku Tarnawa Dolna została zakupiona przez Komorowskich i włączona w ich obszar dóbr klucza suskiego, należąc następnie do Wielopolskich, Branickich i Tarnowskich. W latach 1772-1918 Tarnawa Dolna była wioską w obwodzie wadowickim, a od 1867 roku należała powiatu żywieckiego, a następnie od 1891 do powiatu wadowickiego. W latach 1840-43 wybudowano w Tarnawie Dolnej drewniany kościółek parafialny p.w. św. Jana Kantego ufundowany przez Jana Wielopolskiego, a w 1848 erygowano niezależną od Mucharza parafię. Nowy murowany kościół p.w. Św. Jana Kantego ufundował Władysław Branicki w latach 1878-82. W 1939 r. Tarnawa Dolna została włączona do powiatu bielskiego wcielonego do Rzeszy Niemieckiej (granica z Generalnym Gubernatorstwem biegła wzdłuż pobliskiej rzeki Skawy). Nazwę wsi zmieniono *Nieder Tarnau*. W lipcu 1943 roku w miejsce deportowanych do obozów pracy przymusowej w Rzeszy mieszkańców, sprowadzono osadników niemieckich. W latach 1945 - 1975 roku Tarnawa Dolna znajdowała się w województwie krakowskim, a w latach 1975-1998 w województwie bielskim. Tradycyjnym zajęciem mieszkańców jest rolnictwo, tartacznictwo i stolarstwo. Zabudowa wiejska o z licznymi przysiółkami rozłożona jest w południowo-zachodniej części wsi na stokach wzniesień po obydwu stronach drogi

Tarnawa Górna – Zembrzyce, biegnącej wzdłuż potoku Tarnawka. W części wschodniej ma charakter typowej łańcuchówki.



**Fot.12 Tarnawa Dolna. Kościół p.w. Św. Jana Kantego z lat 1878-1882 (fot. M. Grabski)**

**Fot. 13 Tarnawa Dolna. Figura Matki Bożej z 1867 r. (fot. M. Grabski)**

### **5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony**

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.) formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Zembrzyce nie występują pomniki historii i parki kulturowe, nie wpisano obiektów na Listę Skarbów Dziedzictwa, natomiast występują pozostałe formy ochrony zabytków.

### 5.3.1. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Zembrzyce znajdują się 2 zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków. Należą do cennych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim - rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

- *Dwór murowany nr rej. A-1164/M w Zembrzycach* - zbudowany w początkach XIX wieku, przez ówczesnego właściciela Zembrzyc Stanisława Ostrzeszowicza h. Leliwa. Dwór jest położony w północnej części wsi, frontem skierowanym na zachód, pierwotnie otoczony był rozległym ogrodem. Dwór klasycystyczny, murowany z cegły, tynkowany; wzniesiony na rzucie wydłużonego prostokąta, symetryczny, z sienią na przestrzał, dwutraktowy. W elewacji frontowej, na osi środkowej widnieje płytki ryzalit, poprzedzony portykiem kolumnowym, zwieńczony trójkątnym frontonem. Wieżba dachowa drewniana o konstrukcji krokwiowo - stolcowej, dach czterospadowy kryty dachówką, Sklepienia piwnic kolebkowe; pomieszczenia parteru pierwotnie ze stropy drewnianymi, obecnie masywne. Wykorzystywany jako ośrodek terapii zajęciowej.

- *Grodzisko na wzgórzu „Zamczysko” nr rej. A-384/80 w Zembrzycach*, stanowisko archeologiczne usytuowane na wąskim grzbiecie wzniesienia zwanego Zamczyskiem, położona południowy - zachód od centrum Zembrzyc w oddziale 78a Lasów Państwowych Leśnictwo Jasień. Po zachodniej stronie grzbietu zachowały się pozostałości wału oraz fosy o szerokości ok. 2 - 3 metrów i głębokości do 2 metrów. Umocnienia te powstały prawdopodobnie pomiędzy XIII a XVI wiekiem na miejscu dawnego grodu z okresu kultury łużyckiej. Na terenie wzgórza Zamczysko prowadzone były badania archeologiczne. Stanowisko archeologiczne nr 1/6 na obszarze 108-53 AZP obejmujące znaleziska archeologiczne z okresu kultury łużyckiej po późne średniowiecze.

### 5.3.2 Obiekty ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków

Na terenie gminy oprócz obiektów wpisanych w rejestr zabytków i objętych ścisłą ochroną konserwatorską zlokalizowanych jest 107 innych obiektów nieruchomości i ruchomych figurujących w ewidencji zabytków, które objęte są pośrednią (częściową) ochroną konserwatorską.

Wykaz nieruchomości i ruchomych obiektów zabytkowych wg ewidencji zabytków:

**Tabela 2. Obiekty w Gminnej Ewidencji Zabytków**

Nr karty zabytku	Rodzaj obiektu	Lokalizacja nr ewid. działki	Opis
<b>MARCÓWKA</b>			
1/58	Kapliczka p.w. Matki Bożej, z 1897r.	dz. 108, przysiółek „Sosnówka”	Stan dobry, pod opieką mieszkańców wsi
2/58	Kapliczka z figurą kamienną Chrystusa Upadającego pod krzyżem, z ok. poł. XIX w.	dz. 100, przysiółek „Sosnówka”	Stan dobry, pod opieką mieszkańców wsi
3/58	Figura kamienna z posągami Św. Św. Piotra i Pawła Ap., z 1861r.	dz. 66/3, przysiółek „Sosnówka”	Stan dobry, pod opieką właścicieli
4/58	Krzyż drewniany z wizerunkiem Ukrzyżowanego, z 2 poł. XIX w.	dz. 485/2 przysiółek „Dwory”	Stan dobry, pod opieką mieszkańców przysiółka
5/58	Dom mieszkalny, drewniany nr 1, z 1918 r.	dz. 482, przysiółek „Dwory”	Stan dobry, częściowo odnowiony
6/58	Dom mieszkalny, murowany nr 3, z k. XIX w.	dz. 53, część wsi – „Pilichówka”	Stan dobry
7/58	Budynek gospodarczy, drewniany, stodoła w zagrodzie nr 3	dz. 483 przysiółek „Dwory”	Stan zagrożony
<b>ŚLESZOWICE</b>			
8/58	Kapliczka Matki Bożej Częstochowskiej, z 1906 r.	dz. 2789, przysiółek „Kadelówka”	Wymaga odnowienia elewacji
9/58	Kapliczka p.w. Matki Bożej Bolesnej, z 1847 r.	dz. 45/2, część wsi - „Rówieniec”	Stan dobry, pod opieką wsi
10/58	Kolumna kamienna (latarnia) z 1778 r.	dz. 49/51, część wsi - „Rówieniec”	Wymaga odnowienia
11/58	Figura kamienna Św. Jana Nepomucena z 1868 r.	dz. 219/2, przysiółek „Piekło”	Wymaga odnowienia
12/58	Figura kamienna Matki Bożej z Dzieciątkiem z 1749 r.	dz. 2493/23, przysiółek „Do Dworu”	Wymaga odnowienia polichromii
13/58	Krzyż żeliwny z wizerunkiem Ukrzyżowanego, ok. 1930 r.	dz. 2468, część wsi „Boguniówka”	Stan dobry
14/58	Figura kamienna Matki Bożej z Dzieciątkiem, z 1894 r.	dz. 2359, przysiółek „Stachówka”	Stan dobry, pod opieką mieszkańców
15/58	Willa murowana A. Mraczego (ob. GZOZ), nr 162, z ok. 1936 r.	dz. 2504/4, przysiółek „Do Dworu”	Stan dobry, po remoncie
16/58	Budynek murowany d. szkoły ludowej, nr 166 z 1911 r.	dz. 2817, część wsi „Boguniówka”	Stan dobry
17/58	Willa drewniana „Plutówka” rodziny Gałuszków nr 125, z ok. 1933 r.	dz. 1195, 1196, przysiółek „Plutówka”	Stan dobry, pod opieką właścicieli
18/58	Dom mieszkalny, drewniany nr 14, z pocz. XX w.	Dz. 2697, przysiółek „Śmiechówka”	Stan dobry
19/58	Dom mieszkalny drewniano-murowany nr 90, z 1927 r.	dz. 2864, część wsi „Strzępek”	Stan dobry, odnowiony
20/58	Dom mieszkalny drewniano-murowany nr 150, z ok. 1905 r.	dz. 2802, przysiółek „Plutówka”	Stan dobry, po odnowieniu i adaptacji
21/58	Stodoła podworska, drewniano-murowana, nr 1, z 1 poł. XIX w.	dz. 1516/2, przysiółek „Do dworu”	Wymaga remontu
22/58	Budynek gospodarczy murowany (tartak) nr 14, z pocz. XX w.	dz. 1648/3, przysiółek „Śmiechówka”	Stan dobry
<b>TARNAWADOLNA</b>			
23/58	Kościół parafialny, murowany, p.w. Św. Jana Kantego, z l. 1878 - 1882	dz. 5324, część wsi „Sitarzówka”	Stan dobry
24/58	Kapliczka z posągiem Chrystusa Upadającego pod krzyżem, z 1798 r.	dz. 2910/14, przysiółek „Nosale”	Stan dobry, po odnowieniu

<b>25/58</b>	Kapliczka murowana p.w. Matki Bożej Częstochowskiej k/nr 189, z 2 poł. XIX w.	dz. 1306/12, część wsi „Konaszówka”	Stan dobry, pod opieka właścicieli
<b>26/58</b>	Kapliczka murowana p.w. Matki Bożej Częstochowskiej z 2 poł. XIX w.	dz. 45/1, przysiółek „U Ptaka”	Stan dobry, pod opieka właścicieli
<b>27/58</b>	Kapliczka murowana p.w. Matki Bożej, z 2 poł. XIX w.	dz. 4832/4831 Polana „Carchel” G. Żurawnica	Stan dobry
<b>28/58</b>	Kapliczka murowana p.w. Św. Antoniego pod „Prorokową Górą”, z 2 poł. XIX w.	dz. 2962, w lesie, stok pod „Prorokową Górą”	Stan dobry
<b>29/58</b>	Kapliczka słupowa, murowana z rzeźbą Chrystusa Frasobliwego k/nr 23	dz. 225, przysiółek „Na Nizieniu”	Wymagają odnowienia elewacji
<b>30/58</b>	Kolumna kamienna (latarnia z rzeźbą Chrystusa Frasobliwego k/nr 139, z 1748r.	dz. 390/22, przysiółek „Borkówka”	Odnowiona po przeniesieniu.
<b>31/58</b>	Figura kamienna Matki Bożej Niepokalanie Poczętej k/kościół, z 1867 r.	dz. 1187/2, część wsi „Sitarzówka”	Stan dobry. Pod opieka mieszkańców.
<b>32/58</b>	Figura kamienna Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej, z 1910 r.	dz. 2349/10, przysiółek „Mroskówka”	Odnowiona, pod opieka mieszkańców
<b>33/58</b>	Kapliczka szafkowa z figura Matki Bożej k/nr 409, z 2005 r.	dz. 372/1, przysiółek „Borkówka”	Stan dobry
<b>34/58</b>	Figura gipsowa Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej, k nr 379, z k. XX w.	dz. 768/4, część wsi „Bielówka”	Stan dobry
<b>35/58</b>	Krzyż kamienny, cmentarny z 1904 r.	dz. 1169, cmentarz, część wsi „Sitarzówka”	Stan dobry
<b>36/58</b>	Nagrobek kamienny ks. M. Klimkiewicza, ok. 1912 r.	dz. 1169, cmentarz, część wsi „Sitarzówka”	Stan dobry
<b>37/58</b>	Nagrobek kamienny z figura Chrystusa Nazareńskiego, z 2 poł. XIX w.	dz. 1169, cmentarz, część wsi „Sitarzówka”	Wymaga odnowienia
<b>38/58</b>	Budynek murowany d. szkoły ludowej, nr 272, z 1898 r.	dz. 5538 część wsi „Sitarzówka”	Stan dobry
<b>39/58</b>	Budynek plebani, murowany, nr 269, z 2 poł. XIX w.	Dz. 5300 i 1195, część wsi „Sitarzówka”	Po odnowieniu elewacji
<b>40/58</b>	Dom mieszkalny, murowany nr 25, z k. XIX w.	dz. 4971 część wsi „Sitarzówka”	Stan średni
<b>41/58</b>	Dom mieszkalny drewniany nr 178, z pocz. XX w.	dz. 2572/1, polana „Carchel”	Stan dobry, dom letniskowy
<b>42/58</b>	Dom mieszkalny murowany nr 74, z ok. 1930 r.	dz. 1667/1 część wsi „Na Stawach”	Wymaga odnowienia.

#### TARNAWA GÓRNA

<b>43/58</b>	Kapliczka murowana p.w. Matki Bożej Częstochowskiej k/nr 24, z k. XIX w.	dz. 402, przysiółek „Janówka”	Wymaga odnowienia
<b>44/58</b>	Kapliczka murowana z posagiem III Upadku k/nr 37, z 1916 r.	dz. 1222/4, przysiółek „Mikołajki”	Stan dobry, po odnowieniu
<b>45/58</b>	Kapliczka szafkowa, drewniana z figurą NMP k/nr 46, z l. 1940-tych	dz. 1233/1, przysiółek „Mikołajki”	Stan dobry, pod opieką
<b>46/58</b>	Dom mieszkalny, drewniany nr 1, z l. 1930-tych	dz. 15/1, 9, 10, przysiółek „Janówka”	Stan dobry
<b>47/58</b>	Dom mieszkalny drewniano-murowany nr 46, z 1933 r.	dz. 1233/1, przysiółek „Mikołajki”	Stan dobry
<b>48/58</b>	Dom mieszkalny drewniano-murowany nr 48, z pocz. XX w.	dz. 1559/19, przysiółek „Mikołajki”	Stan dobry
<b>49/58</b>	Budynek drewniany dawnej świetlicy ludowej i Klubu Rolnika, z 1947 r.	dz. 876/4, przysiółek „Putyrówka”	Stan dobry
<b>50/58</b>	Dom mieszkalny, drewniany nr 35, z 1914 r.	dz. 2209, przysiółek „Mikołajki”	Zmieniona elewacja stan dobry
<b>51/58</b>	Zespół piwnic gospodarczych, drewniano-murowanych k/nr 4, z p. XX w.	dz. 2078, 2079, 2080 przysiółek „Pagaczówka”	Obiekty wymagają remontu
<b>52/58</b>	Piwnica gospodarcza, drewniano-murowana nr 68, z 4 ćw. XIX w.	dz. 927/1, przysiółek „Putyrówka”	Obiekt zagrożony skreślono po uzg. z MWKZ

#### ZEMBRZYCE

<b>53/58</b>	Kościół parafialny murowany p.w. Św. Jana Chrzyciela, z l. 1911-1913.	dz. 4405, Centrum, ul. Kościelna 124	Stan dobry, po odnowieniu
--------------	---	--------------------------------------	---------------------------

<b>54/58</b>	Kapliczka murowana z posagiem Chrystusa Upadającego pod krzyżem, z 1830 r.	dz.4302/7, przy drodze na „Zarębki Skawieckie”	Stan dobry, po odnowieniu
<b>55/58</b>	Kapliczka murowana z rzeźbą Chrystusa Nazareńskiego, z 1859 r.	dz. 3686/13, przysiółek „Zarębki”, na stoku Góry „Zamczysko”	Stan dobry, pod opieką mieszkańców
<b>56/58</b>	Kapliczka murowana z rzeźbą Matki Bożej (Różańcowej), z 1908 r.	dz. 3547/3, przysiółek „Zarębki”	Stan dobry, pod opieką mieszkańców
<b>57/58</b>	Kapliczka murowana z figurą Św. Antoniego, k/nr 647, z 1901 r.	dz. 2315, przysiółek „Grygle”	Stan dobry
<b>58/58</b>	Kapliczka murowana p.w. Matki Bożej k/nr 346, z 2 poł. XIX w.	dz. 2553/3, część wsi „Na Końcu”	Stan dobry
<b>59/58</b>	Kapliczka murowana p.w. Matki Bożej Częstochowskiej k/ nr 427, z pocz. XX w.	dz. 2608/14, część wsi „Upiły”	Stan dobry, po odnowieniu
<b>60/58</b>	Kapliczka murowana z figurą Chrystusa Upadającego pod krzyżem k/nr 404, z XX w.	dz.4204/5, część wsi „Na Końcu”	Stan dobry
<b>61/58</b>	Kapliczka murowana (grota) Matki Bożej z Lourdes k/nr 433, z XX w.	dz. 466/50 ul. ks. Kobyleckiego 433	Stan dobry
<b>62/58</b>	Figura kamienna Chrystusa Upadającego pod krzyżem, z 1808r.	dz. 3872/4, przy drodze z „Zarębków” do „Sosnówki”	Stan dobry
<b>63/58</b>	Figura kamienna Św. Jana Nepomucena, z 1859 r.	dz. 3871/14, przy drodze polnej z Zembrzyc do Marcówki	Wymaga odnowienia
<b>64/58</b>	Figura kamienna Matki Bożej z Dzieciątkiem k/nr 572, z 1867 r.	dz. 2813/1 ul. Kolejowa k/nr 572	Stan dobry
<b>65/58</b>	Figura kamienna Matki Bożej Królowej Polski k nr 86, z 1866 r.	dz. 50/4, 50/5 ul. Kościelna k/nr 86	Stan dobry
<b>66/58</b>	Figura kamienna Matki Bożej z Dzieciątkiem k/nr 441, z 1881 r.	dz. 2969/3 ul. ks. Kobyleckiego k/nr 441	Stan dobry
<b>67/58</b>	Figura kamienna Najświętszego Serca Jezusowego z 1945 r. (na starszym postumencie)	dz. 453/9 ul. ks. Kobyleckiego/ul. Krakowska	Stan dobry
<b>68/58</b>	Figura kamienna Św. Anny Nauczającej Marię, z k. XIX w.	dz. 4265/9 część wsi „Dębie”	Stan dobry
<b>69/58</b>	Figura kamienna Matki Bożej Królowej Polski k/nr 578, z lat 1930-tych	dz. 5165 ul. Kolejowa k/nr 578	Stan dobry
<b>70/58</b>	Figura gipsowa Najświętszej Maryi Panny k/nr 10, z pocz. xx w.	dz. 451/76 ul. Krakowska k/nr 10	Stan dobry
<b>71/58</b>	Kapliczka z figurą Św. Antoniego k/nr 79, z 2000 r.	dz. 67/5 ul. Słowackiego	Stan dobry
<b>72/58</b>	Kapliczka z figurą Św. Józefa k/nr 581, z 2000 r.	dz. 2539/5 ul. Krasickiego	Stan dobry
<b>73/58</b>	<del>Kapliczka z figurą Matki Bożej Fatimskiej k/nr 307, z 2003 r.</del>	<del>dz. 2117/2, 2117/3 przysiółek „Kozle”</del>	<del>Stan dobry</del> <i>skreślono po uzg. z MWKZ</i>
<b>74/58</b>	Kapliczka murowana, z figurą Najświętszej Maryi Panny k/nr 333, z XX w.	dz. 2093, przysiółek „Kozle”	Stan dobry
<b>75/58</b>	Krzyż przydrożny żeliwny z wizerunkiem Ukrzyżowanego	dz.4246/2, skrzyżowanie ul. Krakowskiej z obwodnicą	Stan dobry
<b>76/58</b>	Krzyż przydrożny drewniany, z wizerunkiem Ukrzyżowanego, z XX w.	dz. 451/25 ul. Krakowska (k/leczniczy)	Stan dobry
<b>77/58</b>	Krzyż przydrożny metalowy, z wizerunkiem Ukrzyżowanego k/nr 647, z XX w.	dz.4289, przysiółek „Grygle”	Stan dobry
<b>78/58</b>	Kaplica cmentarna, murowana, neogotycka, z 1853 r.	dz. 1188, cmentarz parafialny	Stan dobry
<b>79/58</b>	Nagrobek kamienny Michała Gruszczyki, zm. 1881 r.	dz. 1188, cmentarz parafialny	Wymaga odnowienia

<b>80/58</b>	Nagrobek kamienny Błażeja Talagi, zm. 1849 r.	dz. 1188, cmentarz parafialny	Wymaga odnowienia
<b>81/58</b>	Nagrobek kamienny Bartłomieja Gruszczyki, zm. 1881 r.	dz. 1188, cmentarz parafialny	Wymaga odnowienia
<b>82/58</b>	Nagrobek kamienny Jana Zarzyckiego, zm. 1886 r.	dz. 1188, cmentarz parafialny	Wymaga odnowienia
<b>83/58</b>	Nagrobek kamienny ks. Józefa Balcarczyka, zm.1888	dz. 1188, cmentarz parafialny	Wymaga odnowienia
<b>84/58</b>	Nagrobek kamienny Anny Godawowej, zm 1881 r.	dz. 1188, cmentarz parafialny	Wymaga odnowienia
<b>85/58</b>	Nagrobek kamienny Marianny Skalskiej, zm. 1885 r.	dz. 1188, cmentarz parafialny	Wymaga odnowienia
<b>86/58</b>	Nagrobek kamienny Marianny Talagi, zm. 1888 r.	dz. 1188, cmentarz parafialny	Wymaga odnowienia
<b>87/58</b>	Nagrobek kamienny Szczepana Sitarckiego, zm. 1885 r.	dz. 1188, cmentarz parafialny	Wymaga odnowienia
<b>88/58</b>	Nagrobek kamienny Pawła Fidelusa, zm.1894 r.	dz. 1188, cmentarz parafialny	Wymaga odnowienia
<b>89/58</b>	Nagrobek kamienno-żeliwny Karoliny Menger, z k. XIX w.	dz. 1188, cmentarz parafialny	Wymaga odnowienia
<b>90/58</b>	Nagrobek murowany Andrzeja Wicińskiego, zm.1989 r.	dz. 1188, cmentarz parafialny	Stan dobry
<b>91/58</b>	Obelisk pamięci poległych 1914 - 1920	dz.4495,4496, centrum, k/kościół	Stan dobry
<b>92/58</b>	Dwór murowany, klasycystyczny z pocz. XIX w.	dz. 4680 ul. ks. Kobyleckiego	Stan dobry
<b>93/58</b>	Budynek murowany (szkoła) skrzydło z lat 1936 -1938 r.	dz. 2966/12 ul. Kobyleckiego nr 490	Stan dobry
<b>94/58</b>	Budynek mieszkalny (kamienica) nr 445, z l. 1930-tych	dz. 451/49 ul. Krakowska	Stan dobry
<b>95/58</b>	Budynek mieszkalny (kamienica) nr 458, z l. 1939 - 1945	dz. 223 część wsi „Szpitalisko”	Stan dobry
<b>96/58</b>	Budynek mieszkalny (kamienica) nr 33, z 1930 r.	dz.4652, 4653 centrum	Stan dobry
<b>97/58</b>	Budynek mieszkalny , murowany, nr 18, z 1923 r.	dz. 4667,306, ul. Krakowska 18	Silnie przekształcony
<b>98/58</b>	Dom mieszkalny, murowany nr 44, z 1910 r.	dz. 4476 centrum	Stan dobry
<b>99/58</b>	Dom mieszkalny, murowany nr 89, z 1920-tych.	dz. 40/1,40/2, 50/6 ul. Kościelna nr 89	Stan dobry
<b>100/58</b>	Dom mieszkalny, murowany nr 136, z 1934 r.	dz. 2825,2831 ul. Kolejowa nr 136	Stan dobry
<b>101/58</b>	Dom mieszkalny, murowany nr 147, z lat. 1920-tych	dz. 4541,4542, ul. Kolejowa nr 147	Obiekt zagrożony
<b>102/58</b>	Dom mieszkalny, murowany nr 418, z 1923 r.	dz. 2966/24 ul.Kobyleckiego, nr 418	Stan dobry
<b>103/58</b>	Dom mieszkalny drewniano-murowany nr 10, z 1910 r.	dz. 451/72 ul. Krakowska nr 10	Stan dobry
<b>104/58</b>	Dom mieszkalny drewniany nr 83, z 1918 r.	dz. 57/5 ul. Mickiewicza 83	Stan dobry
<b>105/58</b>	Dom mieszkalny drewniany nr 259, z ok. 1930 r.	dz. 57/9 ul. Mickiewicza 259	Stan średni
<b>106/58</b>	Dom mieszkalny, drewniany, nr 291, z 1891 r.	dz. 4465, przy drodze z kościoła na cmentarz	Wymaga remontu
<b>107/58</b>	Budynek gospodarczy drewniany (spichlerz) k/nr 641, z ok. 1930 r.	dz. 4594,256/3 ul. Kopaczowa	Stan dobry
<b>108/58</b>	Budynki gospodarcze (stodoła, obora) drewniane, nr 247, l.1920-te lub 1930-te	dz. 4869, 272/4część wsi o nazwie „Szpitalisko”	Obiekty zagrożone
<b>109/59</b>	Pozostałości grodziska XIII - XIV w., na Górze Zamczyko	dz. 1992/1 (działka leśna)	Stanowisko archeologiczne

### 5.3.3. Obiekty archeologiczne

Na terenie gminy Zembrzyce zarejestrowano 34 stanowiska ze śladami osadnictwa - głównie z okresu pradziejów, okresu nowożytnego oraz późnego średniowiecza. Lokalizację poszczególnych stanowisk, ich funkcję i chronologię przedstawia poniższy wykaz.

Wykaz stanowisk archeologicznych wg ewidencji zabytków:

**Tabela 3. Obiekty Gminnej Ewidencji Zabytków**

Rejestr zabytków archeologicznych						
L.p	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Obszar AZP/nr stan. na obszarze	Funkcja	Chronologia	znalezisko
1.	<b>Śleszowice</b>	1	108-52/22	śląd osadnictwa	XVII-XVIII wiek okres nowożytny	4 fragmenty ceramiki
2.	<b>Śleszowice</b>	2	108-52/23	śląd osadnictwa	XVII-XVIII wiek okres nowożytny	1 fragment ceramiki
3.	<b>Śleszowice</b>	3	108-52/24	śląd osadnictwa	XVII-XVIII wiek okres nowożytny	2 fragmenty ceramiki
4.	<b>Śleszowice</b>	4	108-52/25	śląd osadnictwa	XVIII wiek okres nowożytny	1 fragment ceramiki
5.	<b>Śleszowice</b>	5	108-52/26	śląd osadnictwa	okres paleolitu	1 odłupek krzemienia
6.	<b>Śleszowice</b>	6	108-52/27	śląd osadnictwa	XVII-XVIII wiek okres nowożytny	3 fragmenty ceramiki
7.	<b>Śleszowice</b>	7	108-52/28	śląd osadnictwa	XVII-XVIII wiek okres nowożytny	2 fragmenty ceramiki
8.	<b>Śleszowice</b>	8	108-52/29	śląd osadnictwa	XVII-XVIII wiek okres nowożytny	3 fragmenty ceramiki
9.	<b>Śleszowice</b>	9	108-52/30	śląd osadnictwa	XVII-XVIII wiek okres nowożytny	4 fragmenty ceramiki
10.	<b>Śleszowice</b>	10	108-52/31	śląd osadnictwa	XVII-XVIII wiek okres nowożytny	15 fragmentów ceramiki
11.	<b>Śleszowice</b>	11	108-52/32	śląd osadnictwa	XV-XVI wiek, XVII-XVIII wiek okres nowożytny	10 fragmentów ceramiki
12.	<b>Śleszowice</b>	12	108-52/33	śląd osadnictwa	XVII-XVIII wiek okres nowożytny	1 fragment ceramiki
13.	<b>Śleszowice</b>	13	108-52/34	śląd osadnictwa	XVIII wiek okres nowożytny	3 fragmenty ceramiki
14.	<b>Śleszowice</b>	14	108-52/35	śląd osadnictwa	XVII-XVIII wiek okres nowożytny	8 fragmentów ceramiki
15.	<b>Tarnawa Dolna</b>	5	108-52/47	ślady osadnictwa	XVII-XVIII wiek neolit, brąz, okres nowożytny	1 fr. krzemienia 2 fr. ceramiki 1 fr. szkła
16.	<b>Tarnawa Dolna</b>	6	108-52/48	ślady osadnictwa	XVII-XVIII wiek okres nowożytny	7 fragmentów ceramiki
17.	<b>Tarnawa Dolna</b>	7	108-52/49	ślady osadnictwa	XVII-XVIII wiek okres nowożytny	3 fragmenty ceramiki
18.	<b>Tarnawa Dolna</b>	1	108-52/2	ślady osadnictwa	epoka kamienia	2 wyroby krzemienne
19.	<b>Tarnawa Dolna</b>	2	108-52/3	ślady osadnictwa	okres prehistoryczny	1 fragment ceramiki
20.	<b>Tarnawa Dolna</b>	3	108-52/4	osada	XIV-XV wiek późne średniowiecze	4 fragmenty ceramiki

21.	<b>Tarnawa Dolna</b>	4	108-52/5	ślady osadnictwa	epoka kamienia	1 wyrób krzemienny
22.	<b>Tarnowa Górna</b>	1	108-52/50	ślady osadnictwa	XVII-XVIII wiek okres nowożytny	1 fragment ceramiki
23.	<b>Tarnowa Górna</b>	2	108-52/51	ślady osadnictwa	XVII-XVIII wiek okres nowożytny	3 fragmenty ceramiki
24.	<b>Tarnowa Górna</b>	3	108-52/52	ślady osadnictwa	XVII-XVIII wiek okres nowożytny	4 fragmenty ceramiki
25.	<b>Zembrzyce</b>	1	108-53/6	grodzisko	kultura łużycka średniowiecze	ceramika przedmiot żel.
26.	<b>Zembrzyce</b>	2	108-53/7	ślady osadnictwa	epoka kamienia	1 wyrób krzemienny
27.	<b>Zembrzyce</b>	3	108-53/8	ślady osadnictwa	średniowiecze nowożytność	2 fragmenty ceramiki
28.	<b>Zembrzyce</b>	4	108-53/9	ślady osadnictwa	XVI - XVII wiek okres nowożytny	7 fragmentów ceramiki
29.	<b>Zembrzyce</b>	5	108-53/10	ślady osadnictwa	epoka kamienia	2 wyroby krzemienne
30.	<b>Zembrzyce</b>	6	108-53/11	ślady osadnictwa	późne średniowiecze	1 fragment ceramiki
31.	<b>Zembrzyce</b>	7	108-53/12	ślady osadnictwa	epoka kamienia prehistoria	1 fr. ceramiki 1 wyrób krzem.
32.	<b>Zembrzyce</b>	8	108-53/13	ślady osadnictwa	epoka kamienia	1 rdzeń krzemienny
33.	<b>Zembrzyce</b>	9	108-53/14	ślady osadnictwa	epoka kamienia	1 łupek krzemienny
34.	<b>Zembrzyce</b>	10	108-53/15	ślady osadnictwa	epoka kamienia	1 wyrób krzemienny

#### 5.4. Krajobraz kulturowy i zabytki o znaczeniu dla gminy.

Krajobraz kulturowy wg art. 3 pkt. 14 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami to postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka. Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego służą utrzymaniu tożsamości społeczności lokalnych (małe ojczyzny), regionów i państwa. Wobec tego konieczne jest utrzymanie i eksponowanie jego wartości, podejmując działania odnoszące się zarówno do ochrony dziedzictwa kulturowego, jak i środowiska przyrodniczego. Przedmiotem ochrony powinno być: ukształtowanie terenu, jego pokrycie (przyrodnicze i kulturowe) oraz tradycje zagospodarowania.

##### 5.4.1. Dziedzictwo materialne

Dziedzictwo materialne stanowi zasadniczą część krajobrazu kulturowego. Wśród istotnych, budujących go elementów znajdują się zabytki. Gmina Zembrzyce może poszczycić się kilkoma ważnymi obiektami zabytkowymi o skali krajowej definiującymi jej przeszłość i określającymi współczesną pozycję. Uzupełniają je liczne obiekty zabytkowe o znaczeniu lokalnym posiadające duże wartości artystyczne a przede wszystkim historyczne i emocjonalne ważne dla mieszkańców. Świadomość wartości które posiadają zabytki na terenie gminy powinna towarzyszyć społeczności lokalnej, także jej władzom samorządowym, stanowiąc inspirację do zbudowania strategii lokalnych, wykorzystujących potencjał zabytków dla realizacji inicjatyw kulturalnych i edukacyjnych.

Na krajobraz kulturowy gminy Zembrzyce składają się różne elementy:

- w miarę czytelne i nieprzekształcone układy ruralistyczne świadczące o bogatej historii osadniczej i rozwoju przestrzennym miejscowości. Typowymi układami osadniczymi miejscowości w gminie są ulicówki z zabudową wzdłuż dróg biegnących równoległe z korytem rzek i potoków oraz zabudowa przysiółkowa rozproszona po stokach zalesionych wzniesień. Wiąże się ona z historycznymi fazami osadnictwa – osadnictwa książęcego na tzw. łąkach leśnych z XIII – XV w., osadnictwa na tzw. prawie wołoskim z XV-XVII w., Wyjątkowy układ przestrzenny posiadają Zembrzyce, wieś o metryce sięgającej pocz. XIII stulecia, z rozplanowaniem o charakterze miejskim pochodzącym z przejścia owalnicowego planu wsi przeciętego drogą podczas lokacji na prawie niemieckim w XIV w.,

- zróżnicowane układy zabudowy wiejskiej, z zespołami zabudowy mieszkalnej i mieszkalno-zagrodowej różnych okresów jej rozwoju, z czytelnymi jeszcze elementami charakterystycznymi dla budownictwa regionu Podbabiogórza. Zachowane są tu formy przejściowe typowe dla pogranicza krakowsko-góralskiego, w istniejącym jeszcze budownictwie drewnianym uwidocznione w bielonych konstrukcjach ścian budynków i typowych dla obszarów górskich i podgórskich dachach przyczółkowych. Reprezentatywne typy budynków wiejskich ujęte są w zestawieniu Gminnej Ewidencji Zabytków. W miarę czytelne w rozplanowaniu wsi obszary dworskie zachowały obiekty rezydencyjne z dworem z pocz. XIX w Zembrzycach i modernistyczną willą Mracznego z XX wieku w Śleszowicach. Współczesna zabudowa wsi ulega natomiast silnej modernizacji i wymianie materiałów. Nowe obiekty na ogół nie utrzymują już form tradycyjnych i cech regionalnych. W charakterystycznej zabudowie małomiasteczkowej Zembrzyc niektóre obiekty secesyjne i modernistyczne mieszkalne z XX wieku posiadają dużą stylową wartość architektoniczną. Zagrożeniem dla krajobrazu kulturowego gminy jest ekspansywna zabudowa wypoczynkowa, letniskowa i rekreacyjna zajmująca najbardziej widokowe miejsca na zalesionych stokach wzniesień.

- znaczna liczba zabytkowych obiektów architektury sakralnej (kościół, kaplice, kapliczki i figury przydrożne) świadczące o religijności mieszkańców, powiązaniu z dawnymi parafiami oraz przebiegiem historycznych szlaków pielgrzymkowych. Cennymi zabytkami architektury sakralnej są zachowane na terenie gminy: neogotycki kościół p.w. Św. Jana Kantego z lat 1878-1882 w Tarnawie Dolnej, neogotycki kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela w Zembrzycach wzniesiony w latach 1911-1913 wg projektu wybitnego architekta Franciszka Mączyńskiego, a także znajdująca się na cmentarzu parafialnym w tej miejscowości kaplica cmentarna z 1853 roku. Szczególnie ważnym dla krajobrazu kulturowego w gminie Zembrzyce są kapliczki i figury przydrożne, fundowane jako dary wotywno i obrzędowe. Pochodzą w większości z okresu od poł. XVIII po pocz. XX w. Reprezentują różnorodną wartość artystyczną od wybitnych dzieł późnego baroku, z dobrych warsztatów kamieniarskich, po wyjątkowej urody sztukę ludową miejscowych twórców. Prezentują wizerunki świętych i patronów szczególnie czczonych przez miejscową ludność m.in. – Matki Bożej Częstochowskiej i Bolesnej, Najświętszej Maryi Panny, Św. Anny, Św. Jana, Św. Antoniego, Św. Józefa, Św. Św. Piotra i Pawła. Bardzo popularnym przedstawieniem umieszczanym we wnętrzach kapliczek jest wizerunek Chrystusa Upadającego pod Krzyżem (III Upadek) wywodzący się z kręgu oddziaływania przedstawienia z sanktuarium w Kalwarii

Zebrzydowskiej do którego poprzez miejscowości gminy biegły trasy pielgrzymkowe z południa.

- krajobraz przyrodniczy gminy Zembrzyce jest typowy pod względem fizycznogeograficznym dla obszarów podgórskich. Obszar położony jest na pograniczu dwóch mezoregionów – Beskidu Małego oraz Beskidu Makowskiego. Przez Gminę przepływa rzeka Skawa na której wzniesiono zaporowy zbiornik retencyjny „Świnna Poręba”, część zbiornika znalazła się w granicach administracyjnych Gminy. Krajobraz charakteryzują otaczające miejscowości masywne grzbiety i stoki wzniesień o dużych spadkach oraz głębokie doliny rzek i potoków (Skawy, Paleczki i Tarnawki) miejscami z szerszymi terasami na których położone są łąki i pastwiska. Tereny upraw rolnych zajmują obszary położone głównie u podnóża wzniesień i tereny wyższe, śródleśne położone na stokach. Charakterystyczne dla krajobrazu gminy jest znaczne jej zalesienie (ok.40 %) z drzewami liściastymi, iglastymi, endemicznymi i pochodzącymi zalesień.



Fot.14. Zembrzyce. Modernistyczna willa z lat 1930-tych.

#### 5.4.2. Dziedzictwo niematerialne

W Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 roku, w artykule nr 2, określono dziedzictwo niematerialne rozumiane jako:

*„praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy, i w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem*

*przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.”*

W Polsce Konwencja weszła w życie 16 sierpnia 2011 roku (Dz. U. 2011 r. nr 172 poz. 1018) i stanowi obecnie jedyny akt prawa międzynarodowego, na jakim można oprzeć budowę systemu ochrony dziedzictwa niematerialnego w naszym kraju.

Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu przytoczonej Konwencji obejmuje:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- spektakle i widowiska,
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

W Konwencji zdefiniowano również pojęcie ochrony dziedzictwa rozumianego jako: *środki mające na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności poprzez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.*

W Gminie Zembrzyce działalność na rzecz ochrony i promocji dziedzictwa niematerialnego realizowane jest przez **Stowarzyszenia Kół Gospodyń Wiejskich:**

- Koło Gospodyń Wiejskich z Tarnawy Dolnej, zał. 2000 r.
- Stowarzyszenie Zembrzyckie Koło Gospodyń Mioduszyna, zał. 2007 r.
- Stowarzyszenie Koło Gospodyń Wiejskich „Marcowianki”, zał. 2011 r.
- Koło Gospodyń Wiejskich „Redz”(Tarnawa Górna), reakt. 2011 r.
- Stowarzyszenie Bractwo Zbójników spod Babiej Góry i Gaździny,
- Orkiestra Dęta „Rytm” Zembrzyce, zał. 1922 r.
- Stowarzyszenie Muzyczne Śleszowice, zał. 2001 r.

#### **Twórców ludowych m.in.:**

- Józefa Krzaka ze Śleszowic, stolarza, gawędziarza, producent sanek „śleszowickich” i zabawek drewnianych
- Jolantę Fidelus z Zembrzyc, wytwarzającą tradycyjne pieczywo – bugle

#### **Cykliczne imprezy promujące dziedzictwo niematerialne w gminie:**

- *Dni Gminy Zembrzyce* – impreza plenerowa połączona z festynem i występami zespołów ludowych - maj/czerwiec
- *Dni Ziemi Tarnawskiej* – piknik rodzinny, impreza integracyjna dla mieszkańców Tarnawy Dolnej - czerwiec
- *Powitanie lata* – Tarnawa Górna – lipiec
- „*Rombanica* „ – impreza promująca dawne zwyczaje i tradycje - lipiec
- *Święto „Kubajki”* – impreza promująca kulturę lokalną, strój kliszczacki - sierpień
- *Biesiada w Śleszowicach*, festyn - sierpień
- *Dożynki Gminne* – sierpień

Szczególne miejsce w promocji lokalnego dziedzictwa niematerialnego zajmuje Gminne Centrum Kultury i Czytelnictwa, którego statutowa działalność ukierunkowana jest na podtrzymanie postaw patriotycznych i kultywowania tradycji, organizowanie różnorodnych form edukacji kulturalnej i wychowania przez sztukę, gromadzenie, dokumentowanie, tworzenie, ochrona i udostępnianie i promocja dóbr kultury.

## 6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.

W celu określenia podstawowych priorytetów gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Zembrzyce zastosowano tzw. analizę SWOT, stanowiącą efektywną metodę identyfikacji słabych i silnych stron poszczególnych elementów oraz badania szans i zagrożeń jakie stwarza dla nich otoczenie. SWOT oparta jest na schemacie klasyfikacji dzielącym wszystkie czynniki mające wpływ na bieżącą i przyszłą pozycję elementów środowiska:

- zewnętrzne w stosunku do danego elementu i mające charakter uwarunkowań wewnętrznych,
- wywierające negatywny wpływ na dany element i mające wpływ pozytywny.

Wytyczne z analizy SWOT wynikają ze stosunkowo łatwego procesu identyfikacji, natomiast realizacja koniecznych działań z nich wynikających jest często trudniona i wymaga środków i czasu.

Wytyczne zakładają:

- unikanie zagrożeń/emisji zanieczyszczeń,
- wykorzystywanie szans,
- wzmacnianie słabych stron,
- opieranie się na mocnych stronach.

Nazwa analizy to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników, mogących mieć wpływ na prowadzenie planu strategicznego:

**S** – STRENGTHS, czyli mocne strony,

**W** – WEAKNESSES, czyli słabe strony,

**O** – OPPORTUNITIES, czyli szanse,

**T** – THREATS, czyli zagrożenia

Analiza SWOT - metoda identyfikacji słabych i silnych stron poszczególnych elementów środowiska oraz badania szans i zagrożeń jakie stwarza dla nich otoczenie.

**Tabela 4. Analiza SWOT**

<b>MOCNE STRONY</b>	<b>SŁABE STRONY</b>
Wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe Gminy Zembrzyce dzięki położeniu w sąsiedztwie zalesionych masywów górskich Beskidu Małego i Beskidu Makowskiego oraz zbiornika wodnego „Świnna Poręba” na rzece Skawie	Stosunkowo skromna popularyzacja wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego Gminy na szczeblu wojewódzkim i krajowym.
Interesujące obiekty architektoniczne, zabytkowy dwór, architektura modernistyczna XX w., i in.	Niewykorzystanie potencjału turystycznego Gminy.
Interesująca historia Gminy powiązana ze szczególnymi obiektami zabytkowymi (dwór, kościoły, kaplice)	Niewystarczający stan zabezpieczenia zabytków i postępujący proces ich niszczenia.

Krajobraz kulturowy związany z licznymi figurami i kapliczkami przydrożnymi, historycznymi szlakami pielgrzymkowymi	Niewystarczająca oferta edukacyjna, uzupełniająca wiedzę zdobytą w szkole dotycząca rozwijania tożsamości lokalnej.
Aktualne studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy ujmujące problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego	Mało prężne zabiegi pozyskania funduszy zewnętrznych na prace restauratorskie.
Rozpoznanie zasobu zabytkowego i prowadzenie aktualnej gminnej ewidencji zabytków.	
Aktywna działalność władz samorządu, instytucji oraz mieszkańców Gminy w celu zachowania dziedzictwa historycznego i kulturowego poprzez: - publikacje wydawnictw, folderów, książek (J. Harasimczyk, T. Paleczny) - prowadzenie punktu promocji (infokiosku)	
Dostępne liczne szlaki turystyki pieszej (zielony, żółty i czarny).	
Kultywowana tradycja kultura ludowa poprzez działania stowarzyszeń społecznych: - Koła Gospodyń Wiejskich („Marcowianki”, „Redz”, „Mioduszyna”, „Tarnawianki” - „Bractwo Zbójników spod Babiej Góry i Gaździny”, „Ojcowizna”, „Nasza Wieś Śleszowice”, Stowarzyszenie Muzyczne Śleszowice” - aktywnych twórców ludowych - imprezy i wydarzenia kulturalne promujące zwyczaje, tradycje i folklor ludowy	
Współpraca międzyregionalna na rzecz rozwoju obszarów wiejskich przy racjonalnym wykorzystaniu walorów przyrodniczych i kulturowych: Działania w ramach LGD „Podbabiogórze”, współpraca z LGD „Gościniec 4 Żywiołów” (wspólna Strategia Rozwoju Turystyki – Kraina Jeziora Mucharskiego), współpraca ze Stowarzyszeniem Gmin Babiogórskich.	
Działalność Gminnego Ośrodka Kultury i Czytelnictwa w Zembrzycach, Biblioteki Gminnej i Świetlicy Wiejskiej w Tarnawie Górnej.	
<b>SZANSE</b>	<b>ZAGROŻENIA</b>
Stworzenie na terenie Gminy warunków i miejsc dla właściwej ekspozycji dziedzictwa kulturowego	Niskie zaangażowanie społeczne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.
Położenie w granicach Parku Krajobrazowego Beskidu Małego z określonymi zasady i kierunki działania wynikającymi Studium Krajobrazowo - Architektonicznym Parku i w planie jego ochrony. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego określone w planach i w dokumentach strategicznych gminy .	Brak komunikacji i współpracy oraz niechęć jej nawiązania na linii właściciel zabytku – władze samorządowe. Samowolne działania mieszkańców bez uzgodnień konserwatorskich – eliminacja i zacieranie walorów historycznych obiektów zabytkowych.
Dostępność środków na renowację i zagospodarowanie zabytków – z programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego i itp.	Niewystarczająca znajomość przepisów prawa dot. ochrony i opieki nad zabytkami wśród ich posiadaczy. Brak wystarczających środków finansowych prywatnych właścicieli zabytków na prace konserwatorskie i restauratorskie przy obiektach.
Możliwość uzyskania wsparcia finansowego w ramach aktualnej perspektywy finansowej UE 2014 – 2020 oraz w perspektywie 2021-2027 na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, w szczególności poprzez realizację prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych prowadzonych przy zabytkach, rozwój szlaków kulturowych, realizację projektów kulturowych.	Wysokie koszty utrzymania i modernizacji zasobu zabytkowego.

Rozwój agroturystyki oraz rozwój rekreacji poprzez wykorzystanie istniejącej infrastruktury i potencjalnej związanej z zagospodarowaniem turystycznym obrzeży zbiornika „Świnna - Poręba”.	Postępująca dekapitalizacja zasobu zabytkowego.
Wykorzystanie walorów przyrodniczych, kulturowych i dziedzictwa w zakresie rozwoju oferty turystyczno – rekreacyjnej.	
Edukacja i popularyzacja wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym wśród dzieci i młodzieży.	

Prognozowany rozwój gminy Zembrzyce, także w odniesieniu do Planu Ochrony Zabytków wymaga konieczności odniesienia się do potencjału wewnętrznego gminy oraz zdiagnozowanej przestrzeni kulturowej, które są ważnymi elementami całościowych planów rozwojowych. Coraz bardziej znaczącą rolę w podniesieniu ogólnej atrakcyjności gminy ma nie tylko kapitał fizyczny (czyli zasoby, przestrzeń historyczna), ale kapitał intelektualny (bazujący na wykształceniu, wiedzy, talentach, kreatywności i aspiracjach mieszkańców), a także kapitał symboliczny (tradycje, tożsamość i poczucie związku z danym, uznawanym za wyjątkowe i unikatowe, miejscu). Tylko dzięki powiązaniu tych trzech zasobów kapitałowych, możliwe jest stworzenie z Gminy Zembrzyce atrakcyjnej przestrzeni i wzmocnienie jej kapitału społecznego i gospodarczego. Wymaga to jednak przemyślanej i spójnej polityki promocyjnej, częścią której jest uzasadniona i nieodzowna ochrona i opieka nad zabytkami.

## **7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami**

Cele realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Zembrzyce zgrupować można w trzech głównych priorytetach, które pozwolą na realizację celów i zadań dotyczących ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego zawartych w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami oraz różnego rodzaju strategiach.

**Priorytet 1.** Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego.

**Priorytet 2.** Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

**Priorytet 3.** Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja w zakresie roli dziedzictwa kulturowego w budowaniu tożsamości lokalnej.

### **7.1. Kierunki działań i zadania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2022-2025.**

Każdemu z priorytetów określono cele szczegółowe określające kierunki działań oraz zadania których realizacja pomoże osiągnąć zakładane cele ogólne. Natomiast w celu weryfikacji stopnia realizacji poszczególnych priorytetów będą używane wskaźniki przyporządkowane do zadań.

**Tabela 5,6,7. Priorytety GPOnZ**

<b>Priorytet 1. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego</b>		
Kierunki działań	Zadania	Sposób weryfikacji
1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i poprawa ich stanu zachowania.	1. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich na obiektach stanowiących własność gminy.	Liczba obiektów zabytkowych poddanych pracom inwestycyjnym, konserwatorskim i remontowych.
	2. Poszukiwanie możliwości dofinansowania prac na obiektach zabytkowych będących własnością gminy.	Wysokość wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami
	3. Dofinansowanie prac konserwatorsko-remontowych przez Gminę Zembrzyce w formie dotacji przy obiektach zabytkowych nie będących własnością Gminy Zembrzyce oraz w poszukiwaniu zewnętrznych środków finansowych do prowadzenia przez właścicieli obiektów zabytkowych prac renowacyjnych.	Wysokość wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami
	4. Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą.	Liczba obiektów zabytkowych Objętych systemem zapobiegającym pożarom, zniszczeniu i zapobieganiu kradzieży
	5. Prowadzenie prac przy zabytkach i cmentarzach zgodnie z wymogami przepisów prawa związanymi z opieką i ochroną zabytków.	Liczba obiektów zabytkowych poddanych pracom inwestycyjnym.
	6. Interwencja władz gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego na obszarach objętych ochroną konserwatorską oraz przy obiektach zabytkowych we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Liczba interwencji związanych z nadzorem nad przestrzeganiem zapisów planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Zembrzyce
2. Zapewnienie warunków prawnych i organizacyjnych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami.	1. Podejmowanie działań związanych z aktualizacją i weryfikacją obiektów ujętych w gminnej ewidencji i w gminnym planie ochronnym zabytków	Ilość działań związanych z aktualizacją i weryfikacją obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków
	2. Przyjęcie i aktualizacja uchwał o dofinansowaniu przez Gminę Zembrzyce prac remontowych przy zabytkach.	Ilość opracowanych dokumentów
	3. Zabezpieczenie środków w budżecie gminnym przeznaczonych na dofinansowanie prac konserwatorskich i remontów.	Ilość środków przeznaczonych na dofinansowanie
3. Podejmowanie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności zabytków oraz ich wykorzystania dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.	1. Opracowanie zasad dotyczących umieszczenia szyldów i reklam na obiektach zabytkowych w gminie, zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i ustawy krajobrazowa, w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Liczba opracowanych zasad, dokumentów

	2. Uświadamianie mieszkańców w kwestii estetyki urbanistycznej.	Ilość podjętych działań
	3. Utrzymanie istniejących i opracowanie nowych szlaków turystycznych, wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.	Ilość nowych szlaków
4. Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie i rozwój miejsc związanych z zachowaniem dziedzictwa.	1. Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych lub firm turystycznych w szczególności poprzez promocje w zakresie organizacji wypoczynku związanego z zachowaniem dziedzictwa	Ilość podjętych działań promocyjnych
	2. Utworzenie stanowiska – Punktu Informacji Turystycznej (w sezonie, stałego)	Liczba osób zatrudnionych na stanowisku.

**Priorytet 2. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego**

Kierunki działań	Zadania	Sposób weryfikacji
1. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.	1. Weryfikacja na etapie aktualizacji i sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Zembrzyce w kwestii związanej z ochroną zabytków.	Liczba usuniętych lub zmniejszonych do wymogów planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Zembrzyce nośników reklamowych na budynkach.
	2. Współpraca z Województwem Małopolskim oraz Powiatem Suskim przy opracowywaniu ich Programów Opieki nad Zabytkami z wskazaniem zabytków z terenu Gminy Zembrzyce jako wartościowych dla dziedzictwa kulturowego powiatu i województwa.	Liczba nowych obiektów z terenu gminy Zembrzyce wprowadzonych do Wojewódzkiego i Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami.
	3. Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków i Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.	Zaktualizowana ewidencja zabytków. Ilość przeprowadzonych aktualizacji /ilość dodanych lub usuniętych obiektów z ewidencji
	4. Podejmowanie działań w celu objęcia ochroną i wpisania do rejestru zabytków cennych historycznie budynków.	Ilość objętych ochroną rejestrem cennych historycznie budynków.
	5. Stworzenie ewidencji zabytków ruchomych i dziedzictwa niematerialnego.	Ewidencja zabytków ruchomych i dziedzictwa niematerialnego.

<b>Priorytet 3. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja w zakresie roli dziedzictwa kulturowego w budowaniu tożsamości lokalnej.</b>		
Kierunki działań	Zadania	Sposób weryfikacji
1. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym Gminy Zembrzyce, edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy.	1. Udostępnienie informacji o zabytkach gminy na portalach internetowych	Liczba artykułów oraz działań promocyjnych na portalach internetowych gminy.
	2. Organizowanie szkoleń dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami dla mieszkańców oraz popularyzacja tzw. dobrych praktyk przy renowacji obiektów zabytkowych.	Liczba szkoleń.
	3. Organizowanie i wspieranie działań (np. wystaw, spotkań) związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego.	Liczba wystaw czasowych, spotkań.
	4. Wydawanie i wspieranie w wydaniu wydawnictw(przewodników, map, folderów promujących dziedzictwo kulturowe Gminy Zembrzyce.	Liczba wydanych publikacji.
	5. Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego w edukacji szkolnej oraz pozaszkolnej.	Liczba lekcji, warsztatów.
	6. Prowadzenie i finansowanie badań nad historią obiektów zabytkowych.	Liczba podjętych badań.
2. Promocja dziedzictwa kulturowego w tym zabytków architektury, jako produktów turystycznie atrakcyjnych.	1. Oznaczenie zabytków i atrakcji turystycznych znakami w ramach zintegrowanego systemu informacji wizualnej (tablice informacyjne)	Liczba znaków drogowych wskazujących na miejsca atrakcyjne turystycznie.
	2. Tworzenie tematycznych szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, i samochodowych).	Liczba utworzonych szlaków.
	3. Promocja dziedzictwa kulturowego Gminy Zembrzyce na konferencjach, spotkaniach tematycznych oraz w środkach przekazu masowego.	Liczba artykułów oraz działań promocyjnych w środkach masowego przekazu.
	4. Współpraca z sąsiednimi gminami, Lokalnymi Grupami Działania w zakresie wspólnej promocji regionu.	Liczba podjętych inicjatyw we współpracy z innymi gminami.

## **8. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami**

Podstawę instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Zembrzyce na lata 2022-2025 stanowi obowiązujące prawo oraz zawarte w nim regulacje. Zakłada się, że określone w Programie kierunki i działania byłyby wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

**instrumentów prawnych** – wynikających z przepisów ustawowych:

- aktualizacja miejscowych dokumentów planistycznych;
- wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o znaczeniu historycznym dla regionu;
- wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;

- aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków;
- prowadzenie inwentarzy muzealnych dla powstających kolekcji;

**instrumentów finansowych:**

- m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy;
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla prywatnych właścicieli i stowarzyszeń przy aplikowaniu o środki na prace konserwatorskich przy obiektach zabytkowych;
- dofinansowywanie i finansowanie zadań z zakresu dziedzictwa kulturowego w odniesieniu do współpracy Gminy Zembrzyce z organizacjami pozarządowymi i stowarzyszeniami;
- aplikowanie programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacji, subwencji na działania ochronne przy zabytkach będących w posiadaniu gminy i prywatnych właścicieli;
- dofinansowywanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością osób trzecich,
- dofinansowywanie i finansowanie zadań z zakresu dziedzictwa kulturowego w odniesieniu do współpracy Gminy Zembrzyce z organizacjami pozarządowymi i stowarzyszeniami.

**instrumentów koordynacji:**

- m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa Kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp.,
- współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi,
- współpraca z Małopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu opracowania wspólnej strategii ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

**instrumentów społecznych:**

- działania edukacyjne i promocyjne,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy powiązanych z opieką nad zabytkami ich promocją
- prowadzenie szkoleń dla zainteresowanych sprawą opieki i ochrony nad zabytkami, w szczególności właścicieli zabytków,
- promowanie dziedzictwa wśród mieszkańców Gminy Zembrzyce i działanie w zakresie budowania tożsamości kulturowej.

**instrumentów kontrolnych:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków;
- monitoring przestrzegania zasad ujętych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
- nadzór nad stanem zachowania dziedzictwa kulturowego;
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego;
- regularne sprawozdania z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Zembrzyce na lata 2022-2025 przed Radą Gminy.

## 9. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Zgodnie z obowiązującą w Polsce ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega na zapewnieniu warunków dla dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem przynależnym do właściciela zabytku a także dla każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku. W obowiązek ten włączone są osoby fizyczne, jednostki organizacyjne, będące trwałymi zarządcami bądź użytkownikami wieczystymi. Dla jednostek samorządu terytorialnego (gminy, powiaty, województwo samorządowe) posiadających tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkami jest zadaniem własnym. Zadania wynikające z obowiązku ochrony zabytków, opieką nad nimi, a działań związane z popularyzacją i społecznym udostępnianiem zabytków mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od podejmowanego typu działań.

W ramach realizacji zapisów wynikających z Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami ważnym jest gospodarowanie w budżecie gminy środków na ten cel. Środki te w zależności od wysokości, służyć winny na realizację niezbędnych prac związanych z zabytkami, bądź stanowić niezbędny, wymagalny wkład własny do aplikowanych przez gminę, podległe jednostki gminne, bądź stowarzyszenia do projektów finansowanych ze źródeł zewnętrznych. Jednym z rozwiązań powszechnie dziś stosowanym rozwiązaniem jest również partnerstwo publiczno-prywatne przenoszące część ciężaru finansowania działań z zakresu ochrony zabytków na inwestorów prywatnych (np. remonty konserwatorskie adaptacje obiektów dla celów komercyjnych).

### 9.1. Krajowe źródła finansowania

Tabela 8. Krajowe źródła finansowania

Źródło finansowania	Cel i charakterystyka programu
<b>Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego</b>	<p><u>Program - Ochrona zabytków</u>            Jego celem jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. <a href="https://www.gov.pl/web/kultura/ochrona-zabytkow3">https://www.gov.pl/web/kultura/ochrona-zabytkow3</a></p>
	<p><u>Program - Ochrona zabytków archeologicznych</u>            Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. <a href="https://www.gov.pl/web/kultura/ochrona-zabytkow-archeologicznych3">https://www.gov.pl/web/kultura/ochrona-zabytkow-archeologicznych3</a></p>
	<p><u>Program - Groby i cmentarze wojenne w kraju</u> - celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń <a href="https://www.gov.pl/web/kultura/groby-i-cmentarze-wojenne-w-kraju2">https://www.gov.pl/web/kultura/groby-i-cmentarze-wojenne-w-kraju2</a></p>

	<p>Program - Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju - Celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.</p> <p><a href="https://www.gov.pl/web/kultura/miejsca-pamieci-i-trwale-upamietnienia-w-kraju2">https://www.gov.pl/web/kultura/miejsca-pamieci-i-trwale-upamietnienia-w-kraju2</a></p>
	<p>Program - Kultura ludowa i tradycyjna - Celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania.</p> <p><a href="https://www.gov.pl/web/kultura/kultura-ludowa-i-tradycyjna3">https://www.gov.pl/web/kultura/kultura-ludowa-i-tradycyjna3</a></p>
<b>Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków (w organizacji)</b>	Fundusz celowy, którego dysponentem będzie minister kultury i dziedzictwa narodowego. Zgromadzone środki będą przeznaczone na ratowanie zniszczonych lub uszkodzonych zabytków, np. w wyniku powodzi lub pożarów.
<b>Ministerstwo Spraw Wewnętrznych - Fundusz Kościelny</b>	Dotacje z Funduszu Kościelnego udzielane są na remonty i konserwacje zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym, w zakresie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej). Podmiotami uprawnionymi do otrzymywania środków są: osoby prawne Kościoła Katolickiego, osoby prawne innych kościołów i związków wyznaniowych działających na podstawie ustaw o stosunku Państwa do kościołów oraz związków wyznaniowych.
<b>Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków</b>	Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków województwa małopolskiego.
<b>Budżet Województwa Małopolskiego</b>	<b>Konkurs „Ochrona zabytków Małopolski”</b> - Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane zabytków – wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa małopolskiego.
	<b>Konkurs „Kapliczki Małopolski”</b> - Prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkowych kapliczkach położonych na obszarze województwa małopolskiego.
	<b>Konkurs Zarządu Województwa WM „Mecenat Małopolski” (+Bis)</b> - Dofinansowanie do zadań: m.in. rozwijających kompetencje kulturowe i świadomość estetyczną społeczeństwa, utrzymujące tożsamość lokalną i regionalną szczególnie poprzez wspieranie folkloru, zachowujące i utrwalaające w formie cyfrowej zasoby dziedzictwa kulturowego, promujące kulturę i tradycje mniejszości narodowych i grup etnicznych zamieszkujących Małopolskę.
<b>Budżet Gminy i Budżet Powiatu</b>	Wspieranie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze Gminy/powiatu, w ramach systemu dotacji i ogłaszanych konkursów. Działalność bieżąca i inwestycyjna dla gminnych i powiatowych instytucji kultury. Prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy kapliczkach przydrożnych i innych obiektach stanowiących majątek Gminy lub powiatu. Udzielenie dotacji dla prac przy obiektach stanowiących dziedzictwo kultury.
<b>Inwestorzy prywatni, przedsiębiorcy, organizacje, fundacje, wspólnoty wyznaniowe itp.</b>	Środki prywatne dysponowane w zależności od potrzeb.

## 9.2. Zagraniczne źródła finansowania

Tabela 9. Zagraniczne źródła finansowania.

Źródło finansowania	Cel i charakterystyka programu
<b>Środki europejskie (ogólnokrajowe)</b>	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 VIII oś Priorytetowa Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury Programu ma na celu ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego, a także rozwój zasobów kultury. W ramach Priorytetu VIII można realizować projekty m.in. z zakresu zachowania dziedzictwa kulturowego: renowacji zabytków wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych, zabytkowych parków i ogrodów. <a href="http://poiis.mkidn.gov.pl/">http://poiis.mkidn.gov.pl/</a>
	<u>Mechanizm Finansowy EOG 2009-2014</u> - obok funduszy strukturalnych, stanowi największe źródło zewnętrznego finansowania kultury w Polsce. Program "Kultura" z działaniami: Poprawa zarządzania dziedzictwem kulturowym oraz poprawa dostępu do kultury i sztuki mają na celu rozwój współpracy kulturalnej, przedsiębiorczości w sektorze kultury i zarządzania dziedzictwem kulturowym. <a href="https://www.eog.gov.pl/">https://www.eog.gov.pl/</a>
<b>Środki europejskie (w dyspozycji regionu)</b>	<u>Regionalny Program Operacyjny Województwa Małopolskiego 2014 – 2020, 6 Oś Priorytetowa - Dziedzictwo regionalne, Działanie 6.1</u> Rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Poddziałanie 6.1. Ochrona i opieka nad zabytkami. <a href="https://www.rpo.malopolska.pl/">https://www.rpo.malopolska.pl/</a>
	<u>Program Rozwoju Obszarów Wiejskich Województwa Małopolskiego</u> Działanie 7. Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich, Operacja: Ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego <a href="https://www.prow.malopolska.pl/">https://www.prow.malopolska.pl/</a>
<b>Program Współpracy Transgranicznej Polska-Słowacja 2014-2020</b>	<u>Program Interreg V-A Polska-Słowacja 2014-2020</u> Priorytet inwestycyjny: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego. <a href="https://pl.plsk.eu/">https://pl.plsk.eu/</a>
<b>Inwestorzy prywatni, przedsiębiorcy, organizacje, fundacje, wspólnoty wyznaniowe itp.</b>	Środki prywatne dysponowane w zależności od potrzeb.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami zgodnie z art. 87 ustawy o opiece nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Z realizacji programu wójt (burmistrz, prezydent miasta) co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

\*\*\*

## 10. Spis tabel, rycin i zdjęć

### Tabele

Tabela 1. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Tabela 2. Obiekty w Gminnej Ewidencji Zabytków

Tabela 3. Obiekty Gminnej Ewidencji Zabytków

Tabela 4. Analiza SWOT

Tabela 5. Priorytet 1 GPOnZ

Tabela 6. Priorytet 2 GPOnZ

Tabela 7. Priorytet 3 GPOnZ

Tabela 8. Krajowe źródła finansowania

Tabela 9. Zagraniczne źródła finansowania

### Ryciny

Ryc. 1. Zembrzyce na mapie powiatu suskiego

([http://powiatsuski.pl/pag/mapa\\_gmin.htm](http://powiatsuski.pl/pag/mapa_gmin.htm) dostęp 2.11.2020)

Ryc. 2. Powiat suski -mapa pogładowa

([http://powiatsuski.pl/pag/mapa\\_pogladowa.htm](http://powiatsuski.pl/pag/mapa_pogladowa.htm) dostęp 2.11.2020)

Ryc. 3. Sołectwa gminy Zembrzyce

(<https://ongeo.pl/geoportal/gmina-zembrzyce> dostęp 2.11.2020)

### Zdjęcia

Fot.1. Krajobraz kulturowy gminy Zembrzyce (fot. M. Grabski)

Fot.2. Krajobraz przekształcony inwestycją budowy zbiornika (fot. M. Grabski)

Fot.3. zabytkowy dwór w Zembrzycach z pocz. XIX w.(fot. M. Grabski)

Fot.5 Zembrzyce – centrum (fot. M. Grabski)

Fot.6. Fragment zabudowy Zembrzyc - ul. ks. Kobyłeckiego (fot. M. Grabski)

Fot.7. Marcówka -kaplica Matki Bożej z 1897 r. (fot. M. Grabski)

Fot.8. Marcówka – figura kamienna Św. Św. Piotra i Pawła z 1861 r.(fot. M. Grabski)

Fot.9. Śleszowice. Kapliczka p.w. MB Bolesnej z1847 r.(fot. M. Grabski)

Fot.10. Śleszowice. Kamienna latarnia umarłych z 1778 r.(fot. M. Grabski)

Fot.11. Tarnawa Górna. Kapliczka p.w. MB Częstochowskiej z k. XIX w.

(fot. M. Grabski)

Fot.12. Tarnawa Dolna – kościół p.w. Św. Jana Kantego z lat 1878-1882.

(fot. M. Grabski)

Fot.13. Tarnawa Dolna – figura Matki Bożej z 1867 r. (fot. M. Grabski)

Fot.14. Zembrzyce. Modernistyczna willa z lat 1930-tych. (fot. M. Grabski)